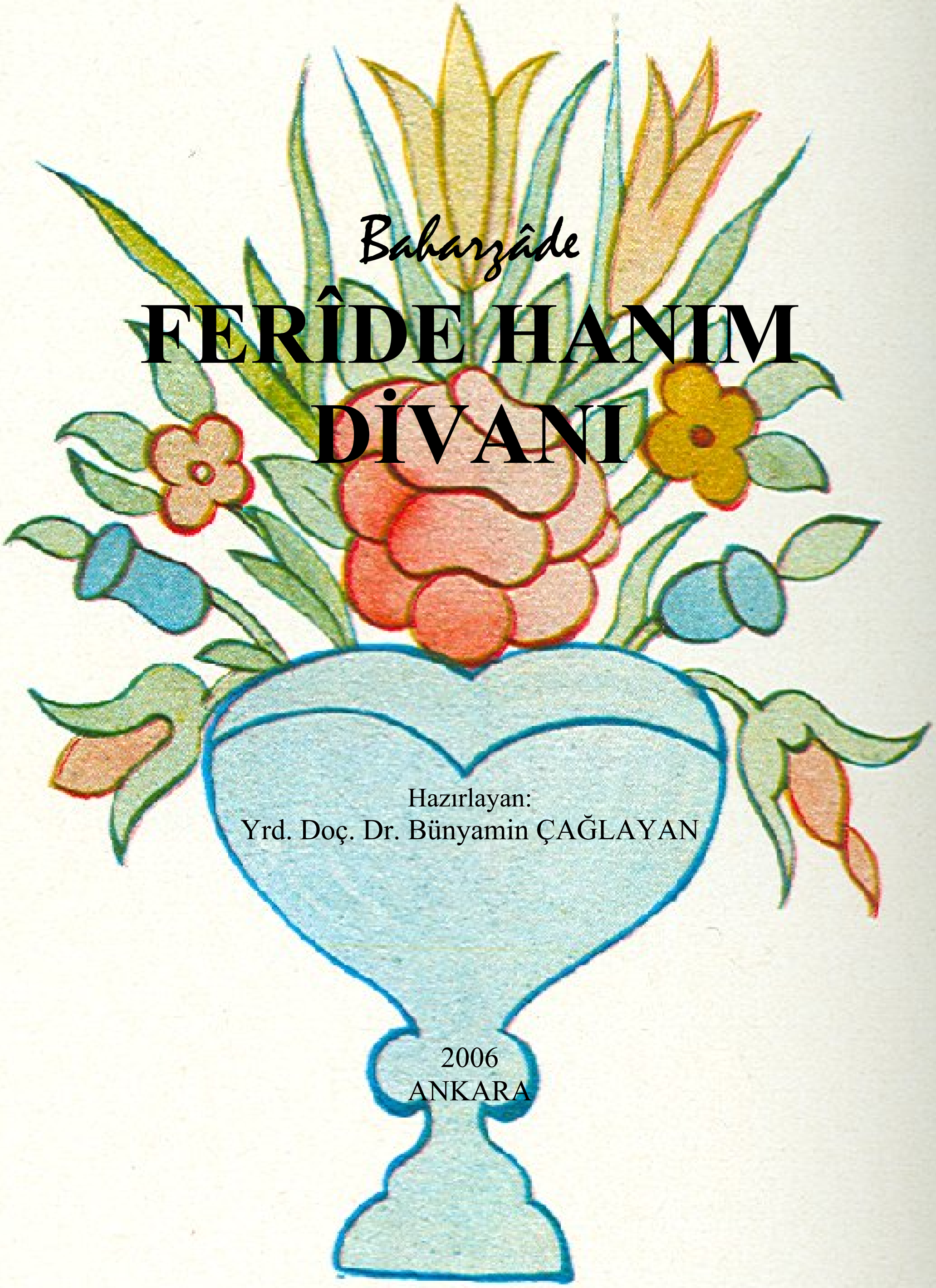

Baharzâde

FERÎDE HANIM DİVANI

Hazırlayan:
Yrd. Doç. Dr. Bünyamin ÇAĞLAYAN

2006
ANKARA

Baharzâde

FERÎDE HANIM DİVANI

Hazırlayan:
Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Çağlayan

2006
Ankara

Bütün hakları saklıdır.
Bu eserin yayın hakları Bünyamin Çağlayan'a aittir.
İzinsiz kopyalanamaz, aktarılamaz, çoğaltılamaz.

Kapak resmi (motif) : *Kültür Bakanlığı, Kültür ve Sanat Sayı:4(Haziran 1976),s.92'den alınmıştır.*

Baskı: *Çağhan Ofset Matbaacılık Ltd. Şti.*
Tel: 0312. 397 71 83 / ANKARA

© Bünyamin Çağlayan
E posta : bunyaminc@gmail.com
Cep Tel : 0 532 720 61 55

ISBN :9944-5317-0-7

İÇİNDEKİLER

Önsöz………………………………..ıv-v

Ferîde Hanım'ın Hayatı……………..1-21

Kaynaklar………………………… ….22

METİN

Raif Bey'in Notu…………………… 23
Fahri Bilge'nin Notu…………………. 23
Raif Efendi'nin Takrizi………………. 24
Tevfik Efendi'nin Takrizi……………. 35

Mukaddime……………………… 26-28

Şiirler………………………….. 28-145

Tevfik Efendi'nin Tarihi……………. 146

İndeks………………………… 147-152

Ekler…………………………… 153-155

ÖNSÖZ

Divan edebiyatı, yalnız saltanat merkezi İstanbul'da meydana getirilmemiş, zengin tarih ve kültür hazinesine sahip diğer şehirlerde de çok sayıda divan şairi yetişmiştir. Önceleri beylik merkezi, Osmanlı döneminde ise şehzade sancağı olan Kastamonu, yetiştirdiği ilim adamları ve şairler ile bu şehirler arasında ilk sıralarda yer alır.

Ferîde Hanım az sayıdaki kadın şairlerimizdendir ve o da Kastamonu'da yetişmiştir. Yaşadığı dönemde hazırlanan Fatin Tezkiresi'nde yer almak suretiyle tanınmış olduğu hâlde ölümünden sonra adından pek söz edilmemiştir. Yirminci yüzyıl başında birbirini takip eden uzun savaşlar neticesinde yaşanan sıkıntılara aynı döneme rastlayan şiir anlayışındaki değişiklik de eklenince bu durum ortaya çıkar.

Devrinde tanınmış bir şair olan Ferîde Hanım'ı gelecek kuşaklara tanıtmak amacı ile araştırmalar yaptık. Çalışmamız sonunda hayatı ile ilgili azımsanmayacak bilgiler elde ettik. Aynı zamanda hattat olan şairin kendi el yazısı ile tertip ettiği ve İstanbul'da satıldığını öğrendiğimiz divanın şu anda nerede bulunduğunu tespit edemedik. Bu çalışmanın metin kısmında yer alan şiirlerin büyük bir kısmı şairin torunu Raif Bey tarafından derlenebilenlerdir. Raif Bey'in de ifade ettiği gibi burada yer almayan daha pek çok şiir vardır.Biz de bulabildiklerimizi mevcutlara ilave ettik. Eserin Raif Bey tarafından tertip edilen şekline müdahale etmedik. Eski harflerle yazılı metni yeni harflere aktardık.

Ekler kısmına Ferîde Hanım'ın ve babası Raşid Efendi'nin el yazısı örnekleri bulunan iki fotokopi ve şairin mezarının resmini koyduk.

Çalışmalarımız sırasında eseri bütünü ile kontrol etmek suretiyle yardımcı olmak lütfunda bulunan kıymetli hocam Prof. Dr. Abdulkerim ABDULKADİROĞLU'na ve yayımlanmasını sağlayan Şeyh Şaban-ı Velî Kültür Vakfı Başkanı Fikri Yazan'a teşekkür ederim.

Kastamonu, Temmuz 2006

Bünyamin ÇAĞLAYAN

Bünyamin Çağlayan 1954 yılında Ankara'da doğdu. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra öğretmen olarak Erzincan ve Kırıkkale'de çalıştı. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora yaptı. Ankara Üniversitesi Kırıkkale Meslek Yüksekokulu ve Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde Türk Dili okutmanı olarak görev yaptı. Tiran Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. Şu anda Kastamonu Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır.

FERÎDE HANIM

(1253/ 1837-1321/1903)

Kastamonu eski çağlardan beri ilim, kültür ve ticaret merkezi olmuş bir yerleşim merkezidir. Türklerin Anadolu'ya ayak basmalarını takip eden birkaç yıl içinde fethedilen ilk şehirlerdendir. Selçuklular döneminde Bizans ve Türkler arasında el değiştirdikten sonra[1] Çobanoğulları ve Candaroğulları döneminde beylik merkezi, Osmanlı döneminde ise şehzade sancağı olmasından dolayı önemini korumuş ve eski çağlardan beri süregelen ticaret ve sanat hayatındaki canlılık devam etmiştir. Bunun tabii bir sonucu olarak Candaroğulları Beyliği döneminden beri Kastamonu birçok şairin yetişmesine uygun bir muhit hâline gelmiştir. Burada yetişen 80 civarındaki şair ile Kastamonu, Osmanlı coğrafyasında en çok şair yetiştiren kültür merkezleri arasında ön sıralarda yer alır.[2]

Kastamonu, yetiştirdiği şairler açısından müstesna bir yere daha sahiptir. Biri Fatih zamanında olmak üzere iki kadın divan şairinin burada doğup büyümeleri, bu şehrimizin hem başkent hem de kültür ve sanat merkezi olan İstanbul ile Amasya, Karesi, Trabzon, Diyarbakır ve Hersek yanında kadın divan şairi bulunan az sayıdaki kültür merkezi arasında yer almasına yol açar.

---

[1] Refik Turan, Kastamonu'nun Türkler Tarafından Fethi ve İskânı, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, (21-23 Mayıs 2000), Kastamonu 2001, s.1

[2] Mustafa İsen, Ötelerden Bir Ses, Ankara l997, s.68

Ferîde Hanım, az sayıdaki divan şairlerimizden olmasının yanında Kastamonu'da yetişen iki şairden biri, divan sahibi ve divanı günümüze ulaşabilen nadir kadın şairlerimizdendir.

Baharzâde Hamâmî Mehmed Râşid Efendi'nin kızıdır. 1253/1837'te Kastamonu'da doğdu. Babası müderris,şâir ve hattattır. Kastamonu'da câmi mescid ve hamamdan ibâret bir vakfı bulunan Firenkşah Cemâleddin Aksarâyî ahfâdındandır. Râşid Efendi bir müddet "vakıf hamamını bizzat idare ettiği için Hamâmî namı ile yâd olunmuştur."[3] Aile öteden beri Baharzâde olarak tanınmaktadır. Ferîde Hanım'ın annesi hakkında etraflı bilgi sahibi değiliz. Ancak adının Rahîme olduğunu divanında bulunan bir nottan anlamaktayız.[4]

Tahsil seviyesi yüksek bir aile içinde yetişen Ferîde Hanım eğitimini büyük ölçüde babasından almıştır. Önce Kur'ân-ı Kerîm öğrenip hıfza çalışmış ve yedi yaşında hafız olmuştur. Daha sonra Arapça ve Farsça'yı öğrenip hat dersleri de almış sülüs ve nesih meşk ederek hat icazetine sahip olmuştur.

Tuhfe-i Vehbî okuduğu sırada şiire ilgi duyup kendisi de şiir yazmaya heves eder. Şiire yönelmesinde şair bir babanın kızı olmasından dolayı kabiliyeti yanında Râşid Efendi'ye özenmesi ve onun da bu yolda teşviki rol oynamış olabilir. Babasının, şiirle ilgilenmesini olumlu karşılamasına rağmen annesi tamamen tersi bir davranış sergiler. Şiire olan alakasından dolayı ona şiddetle karşı çıkar. İlk yazdığı bir şiirden dolayı onu azarlar. Ferîde

---

[3] İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, İstanbul, 1969, cilt 1, sayfa 408
[4] Divanda annesi için yazdığı mersiyenin sonunda

annesinin kendisine iyi davranmamasına karşılık şiire karşı daha büyük bir ilgi gösterir.

"Duhterine böyle ider mi mâderi söyle bana
Görmedim billah cihânda böyle bir âzâr ana"

beyti ile başlayan beş altı beyitlik bir manzûme yazar. Çocukça yazılmış bu manzûme, içinde bulunduğu güç duruma bir çözüm getirmesini istercesine babasının medresesindeki çekmecesinin üzerine bırakılır. Bu sırada Ferîde henüz altı yedi yaşlarındadır.

Daha sonra da şiire ilgisi artarak devam eder. Babasının şiirlerine nazîreler yazdıktan sonra kendi tanzim ettiği şiirlerini de meydana getirmeğe başlar. Hat sanatına karşı duyduğu ilgisi de şiirle beraber yürümüştür. İcazet aldıktan sonra on kadar Kur'ân-ı Kerim ve aynı sayıda Muhammediye yazmıştır. Yazdığı eserlerden birinin torunu Râif Bey'in kütüphânesinde bulunduğunu İsmail Hakkı nakletmektedir.[5]

Ferîde Hanım 16 yaşlarında iken Esbak Zabtiye Müşîri Bolu'lu İzzet Paşa'nın maiyetinde hâcegân rütbesiyle divan katibi ve sonra zabtiye azâsı olarak aynı görevle Kastamonu'ya tayin edilen ve kendisi de aslen Kastamonu'lu Ali Râif Efendi ile 1268/1852'de evlendi.[6]

---

[5] İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Feride Hanım, Doğu Mecmuası 2 Cemaziye'l-ula 1340 Kanun-ı Sani 1338 sayı 1,sayfa 3

[6] Feride Hanım'ın torunlarından Cemal Baharoğlu'nun muhafaza ettiği kitaplar arasında bulunan Raşid Bey'in yazdığı fotokopisi ekler kısmında yer alan bir not ile Atabey Camii İmamından kızının nikahını kıymasını rica etmektedir:

Atabeğ Gazi Mahallesi İmamı Efendi E'l-mükerrem ba'de's-selâm ricâ olunur ki Mahallenizde sâkine Şerife Ferîde binti Mehmed Râşid nâm bikr-i bâliğanın mâni-i şer'îsi yok ise velîsi izniyle işbu tâlibi olan Râif bin Mehmed nâm kimseye şuhûd mahzarında tesmiye-i mihr idüp vech-i şer' üzre akd-i nikâh eyleyesiz. Ve's-selâm

Fi sene 268 H M 8 (Tarihin yanında mühür var)

Aynı yıl içinde İstanbul'a yerleştiler. Daha sonra İzzet Paşa'nın Batum'da görevlendirilmesi ile maiyetinde bulunan Ali Raif Efendi ve Ferîde Hanım da oraya gittiler.

Batum dönüşü Râif Efendi fevkalâde rahatsızlanır. Tebdil-i hava için Kastamonu'ya dönerler. 1274/1858'da Ali Râif Efendi burada vefat eder. Ferîde Hanım topu topu beş yılı bile bulmayan mutlu evliliği sonunda henüz yirmi bir yaşında iken hayat arkadaşını kaybetmiş genç bir hanım olarak şâir hassasiyeti ile üzüntüsünü mısralara mersiye olarak şu sözlerle aktarır:

Âfitâbım meh gibi olalı çeşmimden ırak
Künc-i mihnet oldı bu bîçâreye şimdi durak
Şâhbâzım açdı bâlîn bana virdi iftirâk
Yumdı çeşmin bu fenâdan baş açık yalın ayak
Söylerim bu mısraı daim olup pür-ihtirâk
Hasretâ vâ firkatâ eyvâh efendim el-firâk

Esdi çün bâd-ı ecel soldırdı hayfâ ol güli
Ah ü zâr içinde kaldı haşre dek dil bülbüli
Eyledi zâlim felek pejmürde nâzik kâküli
Ey dirîgâ kara toprağa konuldı sünbüli
Ağlayup bu resmile dâim iderim gulguli
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk

Mâh-ı savmın onbeşinde içdi mevtin câmını
Hem salât-ı Cum'ada giydi kefen ihrâmını
Kurb-i Hakda açup iftâr eyledi bayramını
Mazhar-ı Gufrân rahmet eyleyüp encâmını
Dilerim ki vire Mevlâ ana Cennet kâmını
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk

Serv-i nâzım bir merâma irmeden irdi ecel
Bâğ-ı ömrine irişdi bed-nazar yavuz el

Mahmil-i tâbûta çün oldı süvâr ol bî-bedel
Cennet-i me'vâya vâsıl olmağı itdi emel
Rûz (ü) şeb ah ü enîn ile bunı dirsem mahal
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk

Kâtib-i Dîvân-ı Zabtiye müşîri iken ah
Hem ikinci rütbeden kâm almışıdı bî-güvâh
Meclis-i Zabtiyeye a'zâ olup mânend-i mâh
Dahi toğmadan tolundı dehr içinde ah ah
Dirdi dâim ey Ferîde anladım bî-iştibâh
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk[7]

Ömrü boyunca Ali Râif Efendi'ye karşı sevgisini ve onu genç yaşta kaybetmenin üzüntüsünü yüreğinde taşıyan Ferîde Hanım bir daha evlenmedi. (Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu kendisine ulaşan bir silsilenamede Şeyh Hacı Mehmed Bey'in Baharzade Ferîde Hanımla evlenmiş olduğuna dair bir kayıt bulunduğunu fakat adı geçen hanımın Baharzade olmasına ihtimal vermediğini, evliliği sözkonusu edilen kişinin aynı adı taşıyan başka bir hanım olduğunu ve mezarının Atabey Camii haziresinde Mehmet Efendi'nin mezarının yanında bulunduğunu ve ölüm tarihinin 1308 olduğunu fotoğraflarla da belgeler.)[8] Hatıraları ile teselli buldu. Acılarını ve duygularını dile getirdiği şiirleri yanında kitap okumak ve hat sanatını icra etmekle meşgul oldu.

Ferîde Hanım 1288/1872'de tekrar İstanbul'a gelir. Bu tarih Midhat Paşa'nın Sadrazamlığa tayinine denk düşer. Şair bundan dolayı kendisine şu tebrikiyeyi takdim eder:

---

[7] Divan,8/b-9/a
[8] Prof.Dr.Abdulkerim Abdulkadiroğlu, Kastamonu'da Bayrâmîlik ve Şemsîzâde Ailesi, Ankara, 2005, s. 110-112

Husrev-i devr-i zamân Abdu'l-Aziz ol hâkân
Mâlik-i mülk-i cihân zıll-i Cenâb-ı Mevlâ

Şeh-i Fârûk-ı adâlet dahi Haydar-savlet
Meh-i burc-ı azamet pâdişeh-i bî-hemtâ

Zâtına dinse Süleymân-ı zamân şâyeste
Çünki bir Âsafa kıldı yine mührini atâ

Nice Âsaflar anın dergehinin bendesidür
Çâre-sâz-ı zuafâ melce-i a'lâ ednâ

Sâhib-i seyf ü kalem nâil-i envâ-ı ulûm
Kâm-bahşâ-yı milel Hazret-i Midhat Paşa

Gül-i maksûdına irişmeye bâd-ı hazân
Eyleye hıfz amânında anı Bârî Hudâ

Didi târîh Ferîde ola sadrında be-kâm
Lâyık-ı mühr-i hümâyûnla Midhat Paşa
1289/1873

Sunduğu tebrikiyeye karşılık iltifata nâil olan Ferîde Hanım'a Midhat Paşa tarafından verilen teşekkürnâme şöyledir:

"Emirnâme-i Sâmî-i Sadâret-penâhî Sûretidir

Bu kere mesned-i sadârete vuku bulan memuriyet-i muhibînin tebrîkini hâvî Bahar-zâde kerîmesi Ferîde Hanımın mebûs şukkasıyle manzûme-i melfûfe vâsıl ve mütâlaasından mahfûziyet-i mütevâfire hâsıl olmağla taraf-ı muhibîden mumâileyhâya beyân-ı memnûniyete himmet eylemeleri siyâkında şukka-i muhibbî_terkîmine ibtidâr kılındı.

Numara:30 Bahar-zâde kerîmesi Ferîde Hanım'a:

İffetlü Ferîde Hanım

Takdîm olunmuş olan tebrîk-nâmeye cevâben mahzûziyeti hâvî bu kere şeref-vârid olan emir-nâme-i sâmî-i cenâb-ı vekâlet-penâhînin sûreti bâlâya nakl olunmağla beyân-ı hâl siyâkında şukka terkîm kılındı.19 Receb sene 1289/12 Eylül sene 88

Midhat Paşa'nın teşekkür tahrîrâtının tarihi 28 Cemâziye'l-âhir sene 89 ve 20 Ağustos sene 88'dir."[9]

Babasının yaşlı olması ve hastalanması Ferîde Hanım'ı İstanbul'da daha fazla kalamadan Kastamonu'ya dönmek zorunda bırakır.İstanbul'a ikinci gelişinde orada kaldığı süre iki yıl kadardır.Pâyitahtta bulunması sebebi ile devletin daha üst seviyedeki zevâtı ile yakınlık tesisi ve daha büyük bir kültür merkezinde bulunmanın getirdiği avantajlar ile bilgi ve görgüsünü artırmış olduğu muhakkaktır.1290/1880'de yukarıda belirtilen sebeple Kastamonu'ya döner ve hayatının bundan sonraki kısmını burada geçirir.Beş yıl sonra Râşid Bey'in de vefat etmesi zaten acılı olan Ferîde Hanım'ı büsbütün acılara garkeder.Babasının ölümü üzerine yazdığı mersiyede:

"Âh kim bu felek-i bed-devrin
Elem-i mihneti cana yetdi"[10]

sözleri bu durumun Ferîde Hanım üzerinde nasıl bir etki uyandırdığını ortaya koyar. Küçüklüğünde şiirle ilgilenmesine iyi gözle bakmayan annesi artık tek dayanağıdır.Onun da ölümü Ferîde Hanım'ın dünyasını büsbütün yıkar.Annesi için yazdığı bir mersiyede onu kaybetmenin üzüntüsünü şöyle ifade eder:

"Nice ben itmeyeyim derd ile yas ü mâtem
Mâderim göz yumuben eyledi terk-i âlem
Kim olur bilmezem ah derdime yar ü hemdem
Pend ile zahm-ı dile urur idi çün merhem"[11]

---

[9] İsmail Hakkı,Ferîde Hanım,Ferîde Hanım,Doğu Mecmuası,2 Cemâziye'l-ûlâ 1340/Kânûn-I Sânî 1338,sayı 1,sayfa 4
[10] Divan,24/a

Kastamonu, bağrında barındırdığı sahabe ve evliyalar ile önemli bir ilim ve sanat merkezi olmuştur.Halvetiliğin Şabaniye kolunun kurucusu olarak bilinen Şeyh Şaban-ı Veli'nin dergahı bu şehrin manevi etkisini çok uzaklara da ileten bir kaynak gibidir.Devrin hayat tarzının icabı olarak birçok insan kendisine uygun gelen bir tasavvuf anlayışını benimseyerek bir dergaha intisab eder.Ferîde Hanım da genç yaşlarında söylediği "âlem bu ya" redifli gazelinin maktaında söylediği gibi o sıralarda intisab ettiği Şabaniye ile ilgili evrâd ve ezkâr ile delâil-i şerîfe okumakla meşgul olarak önce genç yaşta kaybettiği eşi ve daha sonra da kendisine destek olan diğer yakınlarını kaybetmenin acısını unutmaya çalışır.Şaban-ı Velî'ye karşı sevgi ve saygısı ile bağlılığını şu beyti ile ortaya koyar:

"Bu Ferîde âsitân-ı Pîre kıldı intisâbı
Dest-gîridir anın Şa'bân Baba âlem bu ya"[12]

Şair,divandaki 4 numaralı şiirinde aynı durumu söyler. 11 numaralı şiiri Şeyh Şaban-ı Veli'ye medhiye olarak yazmıştır.12 numaralı şiiri Halvetîyiz rediflidir.28 numaralı şiirini ise Şaban-ı Veli dergahı'nın 1261 yılında tamiri münasebetiyle yazmıştır.

Ferîde Hanım devlet ricâline çeşitli vesîleler ile şiirler sunmaya Kastamonu'da da devam eder.Bu şahsiyetler Kastamonu vâlileri ile hükûmet dâiresindeki önemli kişiler ve bunların hanımlarıdır.Kendisine şiir sunulanlar şunlardır:Kastamonu Valisi Sırrı Paşa,Kastamonu Valisi Said Paşa, İkinci Defa Kastamonu Valisi Olan Mehmed Reşid Paşa,Kastamonu Merkez Naibi Şükrü Efendi,Sadr-ı Esbak Hamdi Paşa(2 adet),Ayşe Hanımefendi,Sırrı Paşanın Hanımı Leyla Hanımefendi.

---

[11] Feride Hanım,Divan,9/a
[12] Ferîde Hanım ,Divan,13/b

Bu kişilere, Kastamonu'daki görevlerine gelme(kudûmiye), yılbaşı tebriki(nev sâl), Ramazan(Ramazâniye), derecelerinin yükselmesi veya Kastamonu'dan ayrılmaları sebebi ile şiir yazılmıştır. Hıdîv-i Mısır Hanedânı'ndan Cemîle Fâzıla Hanım'ın kendisine yazdığı mektuba cevaben manzum bir mektubu vardır. Hafız Ziya Efendi'nin Atabeğ Gazi Cami-i Şerifinde Hacı Bayram-ı Velî Tekkesi Postnişîni olmasına ve Kastamonu Defterdarı Esbak Refik Beğe rütbe-i ûlâ ihsan buyurulmasına birer tarih yazmıştır. Kastamonu Vâlisi Sırrı Paşa'nın hanımı Leylâ (Saz) Hanım bir yandan hemcinsi bir yandan şâir olması dolayısiyle Ferîde Hanım'ın kendisine yakınlık duyduğu kişilerin başında yer alır. Leylâ Hanım Kastamonu'ya gelmeden önce Fatin Tezkiresinde kendisinden bahsedilen ve bir gazeline yer verilen Ferîde Hanım'ı gıyaben tanımıştır. Daha sonra 8 Kasım 1881-4 Ocak 1883 tarihleri arasında eşi Sırrı Paşa'nın Kastamonu vâliliği[13] sırasında Kastamonu'da bizzat tanışma imkânı da bulur.Ferîde Hanım ,eşinin vali olarak görevlendirilmesi münasebeti ile Kastamonu'ya gelen Leylâ Hanım'a tegazzül bölümü de ihtiva eden bir kudûmiye sunar.[14] Bu kasidenin tegazzül bölümündeki şu sözler Leylâ Hanım'a karşı nasıl muhabbet duyduğunu ifade eder:

Baharın müjdesin virdi sabâ bûy-ı letâfetle
Açıldı gonce-i tab'ım bu peygâm-ı meserretle

N'ola gîsû-yı cânânı görüp bend olsa bu gönlüm
Aceb midir cünûn bağlana zencîr-i mahabbetle

Leylâ Hanım'ın şiirlerini takdir eden Ferîde Hanım onun iki gazeline nazîre yazmış bir gazelini müstezad haline getirmiştir.Bir şiirinde Kastamonu'dan ayrılışına duyduğu

---

[13] Mustafa Eski,Kastamonu Valileri,Ankara,2000,s.17-23
[14] Divan 12/a

üzüntüyü şu sözleri ile ifade ettiği kişi Leyla Hanım olsa gerektir:

Hatıra gelmek firâkın olmuş idi pek muhâl
Hâl-i zârımdan eğer çi eyler isen bir suâl
....
Ben Ferîdim derd ü mihnetdir nasîbim dâimâ
Hecr-i ahbâb ile ağlarım subh ü mesâ

Bu şeb içre ol meh-i tâbân gidiyor el-vedâ[15]

Leylâ Hanım yıllar sonra damadı Mehmet Ali Aynî Bey'in mektupçuluk görevi dolayısiyle tekrar Kastamonu'ya gelir. Ferîde Hanımla görüşmek ister. O artık iyice yaşlanmıştır. Ekmeğini kalemi ile kazanmak zorunda kalmış üstelik de çevresinde anlayışla karşılanmamıştır. Leylâ Hanım sorup soruşturarak evini bulur ve iki eski dost yirmi sene sonra tekrar buluşurlar. Bu görüşmeyi Leylâ Hanım şöyle anlatır:

"Müntehabât-ı Mîr-i Nazîf'de yahud Tezkire-i Fatin'de gazelini gördüğüm Ferîde Hanım'la Kastamonî'ye ilk gidişimde görüşmüştük.İkinci defa gidişimde birçok aradım.Nihayet câhil kadının biri "Bahar-zâde kızı" diye ekmeğini kalemi ile kazandığını hoş görmeyerek"şükka yazar,nâme yazar,yazısını hükûmetde erkekler okur" takbihi ile yerini haber verdi.Gitdim.Odacığının köşesinde buldum.Dallı koyu pembe entârisinin üstüne küçük bir şal parçası kuşanmış,kesik saçlı başını oyalı koyu renk yemeni ile kundalayıp incecik örgü saçını yandan kundağın arasına sokmuş, İstanbul'da gördüğü yaşlı hanımların kıyafetinde derli toplu tertemiz odasının erkân şiltesine oturmuş bir kitap mütâlaa ediyordu. Beni kapı eşiğinde görünce mülâkâtımız yirmi seneyi geçtiği halde derhal tanıyıp istikbâle şitâb niyetiyle yerinden fırladı.

[15] Divan 18/a

Fakat ilk adımda sendeledi, düşerken kavradım, kucaklaştık. O hal-i metrûkiyette kendini arayıp buluşum o derece memnun etti ki teessüründen titriyordu. Birkaç dakika süren sükûttan sonra hasbıhale başladık,raftaki kitaplarını sordum. ”Eslâfın divanları ve tarihler” dedi. Kendi âsârını istedim. ”Eser sahibi olmak haddim mi?Ben kimim ki eserim olsun”dedi.Kimsiniz suâlime “hiç” deyince “hiç de bir şeydir,fakat şâyân-ı hürmet, edibe bir hanımsınız”dedim.Gözleri yaşardı,mülâkâtımızın yâdigârı olmak üzere müşterek bir şey yazmamızı teklif ettim.”Ben ne yazabilirim,uzun senelerden beri kalemim...”diyerek sükût etti ise de ibram ve recamla müşterek bir gazel yazdık.Ertesi gün bana mükemmel bir kasîde gönderdi.Bedbaht hatunla bir daha görüşmedik.İrtihâlini İstanbul’da öğrendim.”[16]

Leyla Hanım’ın sözünü ettiği Ferîde Hanım’la müşterek yazdıkları gazel şöyledir:

Ferîde Hâme kim destimde derd ü mihneti tahrîr ider
Leylâ Ehline hâl-i dil-i nâ-çârımı takrîr ider

F. Sohbet-i feyz-âverinden haylidir mahrûm idim
L. Lütfı ol cânânımın bu gönlümi tefhîr ider

F. Lütf idüp bu külbe-i ahzânımı teşrîf ile
L. Hemdemin oldum bu devlet kalbimi tesrîr ider

F. İşte bir hoş dem ki gönlüm daima hasret-keşi
L. Halimi her dem zebânım ol mehe tefsîr ider

F. Ey Ferîde yâd eyle bu külbe-i ahzânıma
L. Gelse Leylâ bu dil-i târîkimi tenvîr ider[17]

---

[16] Mahmud Kemal İnal,SonAsır Türk Şairleri,İstanbul,1969, cilt 1,sayfa 409-410
[17] Leyla Hanım(Saz),Solmuş Çiçekler,1928,sayfa 9

Leylâ Hanım (Saz)'dan bahseden bir gazete yazısında Ferîde Hanım hakkında söylediği şu ifadeler yer almaktadır:

"Şiir alanında en çok Fitnat Hanım'ı ve benden bir yaş küçük olan Abdulhak Hamid'i beğenirim.Hayran olduğum kadın şairler arasında yine benden bir yaş küçük olan ve genç yaşta ölen Makbule Leman ile Şair Nigar Hanım yer alır.Her ikisinin ölümüne ebcedle tarih yazdım.Fakat Anadolu'da öyle bir kır çiçeği gördüm ki,kokusu beni mest etti.Bu kadın Kastamonu'da tanıdığım "Baharzâde Ferîde Hanım'dır."O dar çevrede öylesine kültürlü bir kadının yetişmiş olması göğüs kabartıcıdır.O,benim görüşüme göre,Anadolu'nun sessiz bir tepesinde nefis kokusu ile bir vadiyi dolduran kır çiçeği gibidir."[18]

Şiirlerini o zamana kadar bir divan haline getirmeyi düşünmediği anlaşılan Ferîde Hanımın divan tertip etme fikrine sahip olmasında bu görüşmenin olumlu bir etki uyandırdığı düşünülebilir.

Kastamonu'ya da gelip burada evlenen ve şehrin ileri gelenlerinden Alişan Bey'in konağında hürmet ve himaye görmüş olan Erzurumlu Emrah ve Ferîde Hanım da karşılıklı şiirler söylemişlerdir.[19]Ferîde Hanım'ın kendisiyle müşaarede bulunduğu bir başka isim de Azmî Efendidir.[20]

Ferîde Hanım 10 Cumâde'l-ûlâ 1321/1903'te şahm(vücutta yağ birikmesi) hastalığından 66 yaşında vefat etti.Kastamonu'da Ağa İmâreti adı ile de bilinen

---

[18] Bu metin Cemal Baharoğlu'nda bulunan tarihsiz bir gazete kupüründen alınmıştır.

[19] Güney, Eflâtun Cem, Erzurumlu Emrah, Hayatı ve Şiirleri,1953, s.15

[20] Uzunçarşılı,İsmail Hakkı (Hazırlayan:Mustafa Eski), Kastamonu Meşahiri, Ankara 1990, s.104

Yakup Ağa Camii hazîresinde baba ve annesinin yanına defn olundu.Ölümü üzerine Sofu-zâde Mehmet Tevfik'in söylediği ve mezar taşına yazılmış olan tarih kıtası şöyledir:

" Esüp bâd-ı ecel bağın baharın eyledi ifnâ
Bütün ehl-i kalem nazmı teessüf eylesün inşâ

Ferîd-i asr idi tab'-ı nezâhet-perveri
Safâ-yı rûh bahş eyledi her dil mürdeye gûyâ

Kadınken bezm-i ma'nâda ricâli eyleyüp râcil
Denildi zîr-i ünvânında üstâd-ı sühan-pîrâ

Getirdim çâr tekbir eyledim târîhini tam Tevfîk
Ferîde Hanımın olsun makamı Cennet-i a'lâ"
1321

İki defa Kastamonu niyâbetinde bulunmuş olan Tırnakçı-zâde Zîver Bey de Ferîde Hanım hakkında şu kıta ile bir değerlendirme yapar.

"Bahar-zâde-i Dânişver'in kerîmesidir
Sühân-şinâs ü hüner-ver Ferîdetü'-l eyyâm

Nisâda ehl-i sühan nâdirâttandır anı
Hüdâ o pîr-i sühandâna eylemiş in'âm"[21]

Kendisinden bahseden kaynaklarda zarif, nâzik, hoşsohbet, nüktedan, hazırcevap gibi iyi sıfatlarla anılan Ferîde Hanım,içinde bulunduğu durum ve çevrenin de etkisi ile bilhassa İstanbul'a ikinci gidişinden sonra dönmek zorunda kaldığı Kastamonu'da adeta münzevî bir

---

[21] Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, İstanbul, 1969, cilt 1, s. 409

hayat yaşamıştır.Dışarıya nadiren ve ancak bir davet vukuunda çıktığı söylenir.

Bir divan teşkil edecek kadar şiir yazmış olan Ferîde Hanım hayatının sonlarına kadar bunları bir kitap olarak tertip etmeyi düşünmüyordu.Dostlarının kendisini teşvik etmek için kitapları arasında bulunan gazellerini kendisine hatırlatmak için göndermeleri ve aşağıdaki dörtlükte ifade edildiği gibi insanların isimlerinin anılmasına eserlerinin sebep olacağı, yoksa unutulacağı gerçeği Ferîde Hanım'ın bir divan tertip etmesine sebep olur.Divanın önsözünde nakledilen

"Nâmını andıran ancak eseridir kişinin
Eser-i hayrı olan kişinin ölmez nâmı
Nâmını andıracak bir eseri olmayanın
Kurur asl-ı şeceri izzeti olmaz nâmı"

şeklindeki dörtlüğün kendisini etkilediği görülen Ferîde Hanım'ı şiirlerini ölümsüzleştirmeye teşvik edenlerin Azmî Efendi,İbnü'l-İshak Fevzî ve Hâce-zâde Tevfik Efendi oldukları belirtilmektedir.Henüz elde edilemeyenler ile nâ-tamam olan şiirlerin ikinci tertipte yer alacakları kaydedilmiştir.Hattat olması dolayısıyla Ferîde Hanım'ın kendi el yazısı ile düzenlenen bu divanın nerede olduğunu tesbit edemedik.

Ferîde Hanım Divanı'nın bizim incelediğimiz nüshası şairenin oğlu Cemal Efendi'nin oğlu Raif Bey tarafından müsveddelerden faydalanarak tertip ettiği nüshadır. Bu eser Ankara Millî Kütüphane'de Yazma Eserler Bölümü'nde 436 kayıt numarası ile muhafaza edilmektedir. Raif Bey ilk sayfada yer alan notunda bu şiirlerin tesadüfen ele geçirilenler olduğunu ve başka şiirlerin de olacağını tahmin ettiğini belirtir. Yine ilk

sayfada yer alan bir başka notta bu nüsha ile Ferîde Hanım'ın kendi eli ile yazılmış nüshanın cönk ve diğer mecmuaların şairenin torunlarından İlk Mektep Muallimi Hamid Cemal Beyden satın alındığı kaydı yer alır. Divanın baş tarafında Muhasebe-i Vilayet Ketebe-i Mütemeyyizânından Râif Efendi[22] ve Kastamaonu Üdebâ-yı Nevresîdânından Hâce-zâde Tevfik Efendi'nin [23]söyledikleri manzum takrizler yer alır. Bundan sonra yer alan şiirlerin başlıkları sırası ile şöyledir:3 Münacat, Esâtîze-i Ulemâ ve Şuarâdan Pederim Râşid Efendi'nin Na't-i Şerîfine nazîre, Gazel-i Emrah Tahmîs-i Ferîde, Na't- Hazret-i Nebevî, Mersiye-i Cenâb-ı Şehîd-i Kerbelâ, Mersiye-i Meydânî Tahmîs-i Ferîde, Cenâb-ı Dergâh-ı Müfessir Alaaddin (Sıdkî) Tahmîs-i Ferîde, Kasîde-i Hazret-i Pîr Şa'bân-ı Velî(Müseddes), Ecille-i Ulemâdan Kastamonulu Sırtlı Ali Efendinin Vefâtında Söylenilen, Zevcem Ali Râif Efendinin Vefâtında Söylenilen, Vâlide-i Müşfikemin Hîn-i Vefâtında Söylenilen, Kasîde-i Kudûmiye Vâli-i Kastamonî Der Hakk-ı Sırrı Paşa,Müşîrân-ı Kirâmdan Said Paşanın Kastamonı Vâliliğinde Söylenilen, Efâhim-i Vüzerâ-yı Saltanat-ı Seniyyemiz (Sırrı) Paşanın Kastamonı Valiliğinde Söylenen, Mehmed Reşid Paşanın Kastamonuya Def'a-i Sâniyede Vâliliğe teşrîflerinde Söylenilen, Kasîde-i Ramazâniye Der Hakk-ı Kastamonı Merkez Nâibi Şükri Efendi, Der Hakk-ı Sadr-ı Esbak Hamdi Paşa, Kasîde-i Ramazâniye Der Hakk-ı Ayşe Hanımefendi, Kudûmiye der Hakk-ı Leylâ Hanımefendi Halîle-i Vâlî-i Vilâyet Sırrı Paşa,Kasîde der İnşâ-yı Dergâh-ı Hazret-i Pîr Şa'bân-ı Velî Kaddese Sırruhu'l-Celî, Kasîde-i Nev-sâl,Sadr-ı Esbak Hamdi Paşa'ya, Gazel-i Rıf'at Tahmîs-i Ferîde.Gazeliyyât bölümünde 48 gazel ile 2 nâ-tamam gazel yer alır.Aralarda birisi kendi gazelini, üçü de

---

[22] Divan 2/a
[23] Divan 2/b

Râmiz, Hâfız Said Beğ ve Rıfat'ın gazellerini tahmis, I terkib-i bend,1 şarkı,1 müstezad,1 mesnevî, 3 kıta ve 1 beyit yer almaktadır. Eser içine ayrı olarak konulmuş kağıtlarda da Pâdişah Abdulhamid için yazılmış bir kasîde bulunur. Gazellerinin 4 tanesi Raşid Efendi, 2 tanesi Leylâ Hanım, 2 tanesi Sâmih Molla, birer tanesi Vâsıf, Said Efendi, Mâhir Efendi, Hıfzı Bey, Meydânî ve Tevfik Efendi'ye nazîre olarak yazılmıştır. Gazeller bölümünde yer alan şiirler diğer nazım şekilleri de birlikte düşünülerek harflerine göre tertip edilmiştir.

İlim, şiir ve sanatla içiçe bulunan bir ailede yetişen, bu durumun avantajlarını iyi değerlendirip ayrıca başka şairleri de okuyup kendisini geliştirdiği yazdığı nazîrelerden anlaşılan Ferîde Hanım küçük yaşlarında iken ayak bastığı şiir dünyasında kısa zamanda tanınır.İstanbul'a ilk geldiği sıralarda söylediği bir gazeli o sıralarda yazılan Fatin Tezkiresi'nde kendisine de bir madde ayrılmasına ve böylece şairlerden bahseden bir kaynakta şiir örneği ile birlikte yer almasına imkan hazırlar.Ferîde Hanım'ın Fatin Tezkiresi'nde yer alan gazelinin matlaı şöyledir:

Fikr idüp baht-ı siyâhım katı yandım bu gice
Cevr ü cânân ile canımdan usandım bu gice

Ferîde Hanım Fatin Tezkiresi'nde kendisine "Hammâmî-zâde kerîmesi" denilmesinden dolayı bir düzeltme yapmak üzere aşağıdaki şekilde bir tashih yazmıştır:"Dersaâdete ibtidâ-yı seyâhatimde söylediğim zîrde muharrer gazel Fatin Efendi Tezkiresine derc buyurulmuşdur fakat tecüme-i hâl-i câriyânım "Bahâr-zâde kerîmesi" yazılmak lâzım gelir iken sehven "Hammâmî-zâde kerîmesi yazılmışdır bu da ecdâd-ı izâmımız evkâfından Kastamınıda vâki' Firenkşah Cemâleddin Hamamını

tevliyeti öteden berü hânedânımız uhdesinde bulundığından ilerü geldiği vârid-i hâtır-ı câriyânımdır.[24]

Şiirleri içerisinde acı dolu hayatını yansıtan ifadelere sık sık rastlanır:

Sor bana cevrin ile ey nahl-i nâz çekdiklerim
Elleri bağlu kapunda pür-niyâz çekdiklerim

Kays ü Leylâ kıssasın basdırdı gussam neyleyim
Firkatinle ey gözi sehhâr-bâz çekdiklerim

beyitleri ile o da Fuzûlî gibi bir elem şairi görünümündedir.

Kimi zaman da Bâkî'yi andıran ifadeleriyle fahriye yapar:

Şâh-ı aşkın bendesiyiz emr ider sultânımız
Râh-ı cânâna anın içün fedâdır canımız

Biz o ankâyız ki görmez dîde-i ağyâr bizi
Âlem-i lâhûtda çünkim bizim seyrânımız

Aşağıya aldığımız beytindeki şûh sözleriyle Nedîmane bir tarzda bir güzele nasihat etmekte ve onu uyarmaktadır:

Kimler itdi güzelim düşmene hem-râh seni
Uğradır varta-i uzmâya o bed-hâh seni

Ferîde Hanım'ın yaşadığı dönemde Kastamonu'da hareketli bir edebî muhit bulunduğunu divanda adı zikredilen şairlerden anlıyoruz. Şairler birbirlerine nazire yazarak kendilerini geliştirmektedirler. Nazire yazma geleneği bunun yanında bir şairin takdir edildiğini

[24] Divan21/a

göstermeye vesile de olmaktadır. Halk şairlerinin atışmalarını andıracak şekilde şairlerin başka şairlerden kendisine nazire yazmalarını istediklerine de şahit oluyoruz. Bu istek ifade edilirken kullanılan nezaketli sözlerden bir meydan okuma havasının değil, lütuf ricasının hakim olduğu görülmektedir. Şairin torunlarından Cemal Baharoğlu'ndaki evrakları arasında bulduğumuz bir şiirde Samih yazdığı şu gazele Ferîde Hanım'ın nazire yazmasını istemektedir:

Ol şuhı gör ki fitne-i âhir zaman olur
Gitdikce hüsni gıbta-i hûr-i Cinân olur

Kayd eyleme cefâsını levh-i şikâyete
Hattı gelince ol güzelin mihribân olur

Sürdükçe zîr-i pâyına rû eşk-i intizâr
Bâr-ı nihâl-i maksad-ı dil bî-gümân olur

Tedbîr-i pîr-i çarh ile celle keşân olan
Ebrû-yı nev-civân gibi kaddi kemân olur

Hubb-i Alide nefsini Sâmih fedâ iden
Âzâde-i avârız her du cihân olur

Tanzîr ider ise Cenâb-ı Ferîde ger
Bu nazm-ı dil-nişînimi çok fahr u şân olur
1302 27 L

Ferîde Hanım bu isteğe uyarak bir nazire yazar:

Ol dil-rübâyı gör ki ne şûh-ı cihân olur
Gitdikce hüsn ü ân ile âşûb-ı cân olur

Levh-i cemâli sâde iken cevr iderse ger
Hatt-ı lebinde vefâ yazılur zamân olur

Bir gülnihâl-i işve gerek hâkipâyına
Bülbül misâli cû-yı sirişkim revân olur

İtdi belâ-yı tîrine bu çarh beni hedef
Mecrûh-ı gamze olan gerçi bî-nişân olur

Bir dilde ki cevlân iderse hubb-ı Murtazâ
Olmaz esîr nefsine sâhib-kırân olur

Afv eyler ise Hazret-i Sâmih kusûrını
Elbetde Ferîde-i nâ-kâm kâmrân olur
(15 Zilhicce 302)

Bir şairin kendisine nazire yazılması arzusunun emir telakki edildiği yine nazik ifadelerle belirtilir:

Emr itdi Ferîdeye Saîd âlî-himem-kâr
Tanzîrini bu şi'r-i dürer-bârıma uydur[25]

Şairler arasında yerleşmiş bulunan bu gelenek çerçevesinde birçok şaire nazîre yazmış olan Ferîde kendisi de bir şiirine nazîre yazılmasını istemektedir.

İstersem eğer bu gazele ben dahi tanzîr
Erbâb-ı maârif bana bilmem darılır mı

Bu gazele nazîre yazılıp yazılmadığını bilemiyoruz. Şairin "olur" redifli gazeline yazılan bir nazire, Sultanîden M.Ârif imzası ile yayınlanmıştır:[26]

---

[25] Divan 15/a

Âşıklara emelleri bir gün hazân olur
Dilber ki gururına gönüller mekân olur

"Dünyada sevgi sevgiyi davet ider" sözi
Ma'nâsı en asılsız olan bir beyân olur

Dilberde görmeyince seven sevgiden eser
Aşkın mekânı nefrete bir âşiyân olur

En sonra aşk anılmaz olursa da gölgesi
Şâirlerin dilinde yarım bir figân olur

Dirler ki hiç ölür mı onun gizli varlığı
Olmüş görünse makberi bir âsumân olur

Şâirlerin bu fikri yakın olsa doğruya
Gönlüm zemîni gökler olan bir cihân olur

Türk hakimiyetine girdiğinden bu yana önce beylik merkezi olan Kastamonu'da bir saray geleneği teşekkül etmiş ve bu gelenek, şehir Osmanlı döneminde şehzade sancağı olduğunda da gelişerek devam etmiştir. Ferîde Hanım kendisinden önce de bir çok şairin yetişmesine uygun bir hale gelmiş olan bu zengin kültür hazinesi içinde yetişmiş ve yaşamıştır. Devlet adamlarına sunduğu şiirler ve tarihler ile devrine ışık tutar. Yayına hazır hale getirilmiş olan şiirlerinin kitaplaştırılması ve şu an elimizde olmayan yazılarının da gün ışığına çıkarılması ile hem Ferîde Hanım hem de yaşadığı dönemin Kastamonusu hakkında daha fazla bilgiye sahip olacağız.

---

[26] Doğu (Mecmua),17 Cemâziye'l-âhire,1340, 15 Şubat 1338 sayı 4,sayfa 27 (Nazîreyi yazan o sıralarda Kastamonu'da tahsil yapmakta olan Arif Nihat Asya'dır.)

Sözlerimi Ferîde Hanım'ın günlük hayattan izlerin bile şiire güzel bir örnek olacak biçimde yansıtıldığını gösteren bir gazeli ile bitirmek istiyorum.Şiir Ferîde Hanım'a eşi Ali Râif Bey'in yâdigârı olan ve yirmibeş yıl kullandığı saatin kaybolması üzerine yazılmıştır. Son beyitte ise çektiği sıkıntıları dile getirirken adeta hayatını özetler:

Âh kim çıkdı elimden koynumun zer saati
Hasretiyle kalmamışdır gönlümün hiç râhatı

Yâdigâr-ı yâr idi toğrı gider gam-hâr idi
Yirmibeş yıldanberi itmiş idim ünsiyeti

Zer gibi zerd ola rûyı hem ayarı noksan ola
Mekr ile ger bîgâneler eylediyse sirkati

Yelkovan-veş rûz ü şeb rızkı içün çeksün taab
Soksun akrebler vücûdın göre renc ü mihneti

Kıldı rakkâs-ı felek çarh gibi sergerdân beni
Niçe tolablar ile virdi bana çok zahmeti

Yeğdirir zencîr-i zülf-i yâr ile bend olması
Kayd olup derd-i gama çekmekden ise firkati

Ben Ferîde-veş gam u mihnetle ferdim dehrde
Geçmedi âlâmsız bî-çârenin bir saati

KAYNAKLAR

Abdulkerim, Abdulkadiroğlu, Kastamonu'da Bayrâmîlik ve Şemsizâde Ailesi, Ankara, 2005
Ahmed Muhtar Begzâde, Şâir Hanımlarımız, İstanbul, 1311
Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu 2001
Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Âmire, 1333
Cunbur, Müjgan -Dursun Kaya -Niyazi Ünver, Millî Kütüphâne Yazmalar Kataloğu, Ankara, 2001,VI. Cilt
Eski, Mustafa, KastamonuValileri, Ankara , 2000
Fatin, Hâtimetü'l Eş'âr, İstanbul , 1271
Güney, Eflâtun Cem, Erzurumlu Emrah, Hayatı ve Şiirleri, 1953
İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şâirleri, İstanbul, 1988
İsen, Mustafa, Ötelerden Bir Ses, Ankara , l997
İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Ferîde Hanım, Doğu Mecmuası 2 Cemaziye'l-ula 1340 Kanun-ı Sani 1338 sayı 1,s. 3
Kızıltan, Mübeccel, Divan Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şairler, Sonbahar (İki Aylık Şiir Dergisi),Ocak-Nisan 1994,No21-22,s. 104-169
Leyla Hanım(Saz), Solmuş Çiçekler, 1928
Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İstanbul,1311
Mehmed Zihnî, Meşâhirü'n-Nisâ, İstanbul 1924
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul,1979, cilt 3
Uras,Murad, Resimli Kadın Şâir ve Muharrirlerimiz, İstanbul,1957
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (Hazırlayan:Mustafa Eski), Kastamonu Meşahiri, Ankara 1990
Zelal Naime-Leyla Ovalı, Cumhuriyet Döneminde Aydın Kadınların Durumu ve Kadın Şairler, Sonbahar, İki Aylık Şiir Dergisi,Ocak-Nisan1994.No:21-22,S.170-181
Tuman,Nail,Tuhfe-i Naili,cilt 2 sayfa 769

(RAİF BEY'İN NOTU)

1/b Ötede beride şunun bunun elinde ve kitaplar arasında perakende daha başka eş'âr olacağı cihetle onlar da tahrir idilecekdir.Kendinin dest-i hattıyle olan mecmuayı bulamadım.İnşaallah mecmua-i mezkûre ile sâir mecmu'adan derc olunacaklar da işbu mecmuaya yazılacakdır.Bunlar ya'nî münderic eş'âr ve ebyâtdan kitaplar arsından bâ-tesâdüf ele geçirebildiğim şiirdir.Kendi pederleri müteveffâ büyük pederim ve Sırrı Paşa merhûmun zevceleri Leylâ Hanımefendi ile gerek burada ve gerek Dersaâdetde zamanının şuarâsıyle müştereken veyâ nazîre sûretiyle söylenmiş daha bir kısım eş'ârı olacağı ümidindeyim.

FAHRİ BİLGE'NİN NOTU

Bu dîvanı ayrıca Ferîde Hanımın kendi eli ile yazılmış dîvanını ,cöngi ve diğer mecmuâlarını ve evraklarını 28 Eylül 1924 tarihinde İstanbulda Sahhaflar Çarşısında Kitapçı Râif Beylerin dükkanında şâirenin torunlarından ilk mekteb muallimi Hâmid Cemal beyden satın aldım.

Bu nüsha yukarıdaki mürekkeble yazılmış,yazıdan da anlaşıldığına göre şâirenin oğlu Cemal Efendi'nin mahdumı Râif Bey tarafından tahrîr idilmiştir.Ferîde Hanımın dîvanında ve evrâk-ı perîşanı arasında bu nüshada yazılı olmayan bazı manzumeleri daha vardır.

İmza

2/a "MUHÂSEBE-İ VİLÂYET KETEBE-İ MÜTEMEYYİZANINDAN RÂİF EFENDİNİN SÖYLEDİĞİ TAKRİZ"

Mefâ î lün/mefâ î lün/ mefâ î lün/me fâ î lün

Ferîd-i rûzgârdur duhter-i pâk Bahâr-zâde
Ferîde mahlası ancak Hudâdandır firestâde

Eğer bâkî olaydı Fitnat ü Zeynep bu asr içre
İderler idi meşk-i şi'ri zâtından bu esnâda

Ma'ânî-i hafî vü zâhiri tefsîr idüp her dem
Müşârün bi'l-benândur zâtı çün keşf-i mezâyâda

Bu dîvânun hurûfât-ı dürerbârın görüp âlem
Diyeler şânına bâ cümle güftârı Hudâ-dâde

Bu devr içre o rütbe şâire mu'ciz-beyândur kim
Çü olsaydı ki zinde gıbta eylerdi Leylâ da

Veliyy-i ni'metim hâcem efendim Hazret-i Râşid
Benim takrîzimi iderdi tashîh olsa dünyâda

Peder cennet-mekândur çün ki hep sermâye-i feyzim
Benim gibi nice tullâbı me'mûr idi irşâda

Hûrîler kumaş-ı nazmını seyritseler Râif
Bırakmazlardı kadr ü kıymeti zer-târ-ı kâlâda

2/b KASTAMONU ÜDEBÂ-YI NEVRESÎDÂNINDAN HÂCE-ZÂDE TEVFİK EFENDİNİN SÖYLEDİKLERİ TAKRÎZ-İ BÜLENDİ

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lün

Şâire-i pâk-dil nâdire-i rûzgâr
Kevkeb-i eflâk-i dil şems-i belâgat-medâr

Sözlerinin her biri murg-ı zarâfet peri
Olsa n'ola müşteri rûh-ı Kelîm ü Bahâr

İşte bedîâne söz işte Senîhâne söz
İşte Nedîmâne söz işte kelâm-ı kibâr

Şi'r-i revâne-bahşân müressem hüsn ü ân
Merdümek-i Sıfahân gülşeker-i Kandehâr

Her gazel bir usûl âlem-i ma'nâya yol
Ehl-i dil eyler kabûl ehl-i suhene yâdigâr

Şâhid-i âdil yeter böyle güzel bir eser
Sît-i latîfe ider her tarafa iştihâr

Dehre bıraksa ad işte ziyâd pür ziyâd
İtmeğe Tevfîki yâd zikrini leyl ü nehâr

MUKADDİME

3/a Zerre kadar meziyyet ve değeri olmayan ve sözler gibi intizâmdan ârî bulunan bir mecmuâyı enzâr-ı âmmeye arz itmek gibi bir cüretde bulunuşum pek büyük bir hadd-i nâ-şinâslıkdır.Câriyeleri her sûretle aczimi ve behresizliğimi i'tiraf ve teslim idenlerdenim. Böyle musarrıf-ı kusur olanlara ise ashâb-ı ilm ve kemâli bir nazar-ı afv ve istiğnâ göstermekle karîn-i efdâl iderler.Bunda dahi erbâb-ı maârife enzâr-ı âliye-i hatâ-pûşnânda bulunmak ulviyyetini ibrâz iderler ise ne büyük lütuf u inâyeti "şevkdir ki" lütf u eşfâk zıll u ilâhîsi âmme hakkında mebzûl olan ve gice ve gündüz duâ diyüben ve tevâfür-i şân u ikbâl ve muvaffakıyat-ı şâhâneleriyle meşgûl olduğum pâdişâh-ı maârifperver ve şehriyâr-ı adâletgüster pâdişâh-ı bî-medânî "El-Gâzî Abdulhamid Han-ı Sânî " efendimiz hazretlerinin revâc-gâh-ı maârif ve kemâlât olan işbu devr-i dilârâsına ömrüm yetişüp de mutalaaya değeri olmayan mahsus tab'-ı nâcizânemi âlem-i matbûata vaz' itmekliğim gibi ahvâl bi-hakkın iftihar ve bahtiyarlığımın derece-i gâyesidir.Böyle bir gazeliyât mecmuası neşr itmek bir vakitde hayal ve fikrimden geçmezdi.Hatta hiçbir eş'ârım bir yerde bile mukayyed değil idi.Kitap aralarında kalan ve şunun bunun elinde bulunup da berây-ı teşvik taraf-ı nâçîziye gönderilen beş on parça gazeliyâtını bir yerde görüvirince câriyelerine bir cür'et ve Sırrı Bey merhûmun da :

"Nâmını andıran ancak eseridir kişinin
Eser-i hayrı olan kişinin ölmez nâmı
Nâmını andıracak bir eseri olmayanın
Kurur aslı şecer-i izzeti olmaz nâmı"

zeminindeki **3/b** nasîhat-ı hakîmânesini pîş-i nazara aldığımda cüretimde daha ziyâde ittisa hâsıloldu.Hatta ba'de't-tebyîz bazı gazelini daha elde ettiğimde anları da hâriç bırakmağı gönlüm istemedi.Anın içün mecmuama sıkıştırmağa gayret eyledimse

de bir mikdârı mehmâ- emken derc idilebilüp bir haylisi ve derdest eşârımın nâ-tamam olanları itmâm olunmayarak girüye bırakıldı.İnşâalahu Teâlâ sâye-i maârif-pîrâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîde mevki-i inhisâra vaz' itdiğim işbu eser gayr-ı muntazaman nâçizânem mazhar-ı ragbet buyurılur ise ikinci neşrinde geride kalanlar ile nevâkısı itmâm idilemeyenler bi'l-itmâm bunları ve daha elde idebileceğimi ümid itdiğim gazellerimle üstâd-ı kirâmım olup edîb-i zî-iktidâr Raîf Efendinin galeyân-ı teessüründen olmalı ki bâlây-ı takrîzinde şân-ı ulviyetini beyân eylediği a'lem-i ulemâdan pederim merhûm Bahar-zâde Râşid Efendinin eş'ârından bazılarını da derc ile intizâmına çalışacağımdır.Birkaç gün içinde bir kerecik olsun nazar-ı mütâlaadan geçirüp de değil tashîhine intizâma koymağa dahi meydan bırakmamak suretiyle bi't-teşvik böyle azîm hadd-i nâ-şinâslığa sebebiyet viren ve memleketimizin ulemâ ve şuarâsının mâ-bihi'l-imtiyâzı bulunan Azmi Efendi ile isti'dâd-ı Hudâ dâdı sâyesinde bi-hakkın edip dinmeğe sezâ İbnü'l-İshak Fevzi ve Hâce-zâdeTevfîk Efendiler olmuştur.Hemân Cenâb-ı Hak pâdişâh-ı maâlî unvan efendimiz hazretlerini ilâ-nihâyeti'z-zamân erîke-i saltanat ve hilâfetde ve hânedân-ı celîlü'l-unvanlarını izz ü âfiyetde berdevâm buyurması ediye-i hayriyesini tekrâr ile hatm-i kelâm eylerim.

4/a BİSMİ’LLÂHİ’R-RAHMÂNİ’R-RAHÎM

1
“MÜNÂCÂT”

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Halâs eyle belâ-yı hecrîden al canımı yâ Rab
Müyesser eyle yâhud vuslat-ı cânânımı yâ Rab

Bana bu kûşe-i gamda belâ-yı aşkı çekdirme
Safâ-yı vasl ile şâd it dil-i nâlânımı yâ Rab

O dildâr ile ben sıdkile peymân eyledim zîrâ
Hilâf itme reh-i aşkındaki peymânımı yâ Rab

Habîbin hakkıçün bana terahhumla nigâh eyle
Aman a’dâya tutdurma benim dâmânımı yâ Rab

Beni çün mübtelâ itdin o mahbûbe Züleyhâ-veş
Girüsin vâsıl eyle Yûsuf-ı Ken’ânımı yâ Rab

Ferîde istemez derdine dermân gayrıdan aslâ
Viren sensin yine bu derdime dermânımı yâ Rab

2
"DİĞER"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Vücûdum nâr-ı aşkınla yakup yâ Rab pür enver it
Sivâ hubbın çıkar yâ Rab gönülden keşf-i esrâr it

Gider bu benliği benden bi-hakk-ı Hazret-i Ahmed
Ziyâ-i mihr-i aşkınla beni benden haberdâr it

Bihâr-ı rahmetün yâ Rab temevvüc eyleyüp her dem
Bakâ ender bakâ ile visâline heveskâr it

Münevver it gönül mir'âtını nûr-ı cemâlinle
Bu çeşmim hâb-ı gafletden aman yâ Rab bîdâr it

Tarîk-ı halvet içinde bana hem yâr kıl pîrim
Tutam dâmânını dâim rızâsını talebkâr it

İçür aşkın şarâbından Ferîde âcize yâ Rab
Geçir dünyâ ve ukbâdan ana sen aşkını yâr it

3

4/b "MÜNACAT"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâi lâ tün/ fâ ilün

Ey bütün mahlûkı yokdan var iden Mevlâ meded
Gizli iken yed-i kudretin izhâr iden Mevlâ meded

Küntü kenzin sırrını fâş itmeden bu âleme
Mustafâyı mahrem-i esrâr iden Mevlâ meded

Ahsen-i takvîmde halk idüp bu insan nev'ini
Cümlesinden Ahmed-i Muhtâr iden Mevlâ meded

Nûha tûfandan necât ihsân idüp kılan atâ
Ateşi İbrâhime gülzâr iden Mevlâ meded

Dest-i hayret çâk çâk itdi vücûdum cübbesin
Kimisin berdâr kimin tayyâr iden Mevlâ meded

Derdine lutf it devâ kıl bu Ferîde ahkarın
Dâimâ derd ıssına tîmâr iden Mevlâ meded

4

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâi lâ tün/ fâ ilün

Ta elest bezmindeki peymâna başım bağlıdır
Ol zamanda itdiğim îmâna başım bağlıdır

Hak Teâlâ emrine bir boynu bağlu bendeyim
Her cihetle âyet-i Kur'âna başım bağlıdır

Çâr yârına Resûl-i Ekremin canım fedâ
Ol şerîat sâhibi Sultâna başım bağlıdır

İ'tikâdda mezhebim ancak Ebû Mansur olup
Bû Hanîfedir amel Nu'mâna başım bağlıdır

Halvetîyim intisâb itdim tarîk-ı esleme
Dir Ferîde Hazret-i Şa'bâna başım bağlıdır

5

“ESÂTÎZE-İ ULEMÂ VE ŞUARÂDAN PEDERİM RÂŞİDEFENDİNİN NA’T-İ ŞERÎFİNE NAZÎRE”

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Münevver itdi âfâkı dil-i şems-i cihân hüsnün
İderler vasfını evc-i ûlâda kudsiyân hüsnün

Reh-i aşkda âşıklar iderler can fedâ her an
Ki zîrâ oldı elhak fitne-i âhir zaman hüsnün

Sen ol sultân-ı âlemsin ilâ ey dilber-i mümtâz
Değil dünyâda belki görmedi hûr-ı cinân hüsnün

5/a Esîr itmiş hezârân şâhları ol gamzeler cânâ
Nice Rüstemleri pâmâl ider sâhibkırân hüsnün

Ne haddidür Ferîde ümmetin vasfın beyân itsün
Bu söz hakdur virür Nakkâş-ı Kudretden nişân hüsnün

6

GAZEL-İ EMRÂH TAHMÎS-İ FERÎDE

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Gel ey âşık tefekkür eyle bir kez sun'-ı Mevlâyı
Virüp bir kabza hâke can idüp ta'lîm esmâyı
Koyupdur ahsen-i takvîme anı kıl temâşâyı
Bana ta bezm-i vahdetde sunan bu câm-ı sahbâyı
Unutdırdı beni sermest idüp dünyayı ukbâyı

Esîr-i bend-i hüzn olmaz senin bir lahza mesrûrun
Sürûr-ı lâ yezâliye irişmez hiç makhûrun
Bana lâl eyleyüp arzyleme ol çeşm-i mahmûrun
Nidem ey sâkî-i devrân senin ol âb-ı engûrun
İçen nâkıs kalur bulmaz dilârâyı dilârâyı

Olamaz her dil-i pejmürde bezm-i vuslata lâyık
Sivâdan el çeküp olmak gerekdir sâlik-i sâdık
Göre Hakkı kamu eşyâda ola hak sözi nâtık
Şarâb-ı lâ-yezâlîden ezel nûş eyleyen âşık
Olur Mecnûn-ı Mevlâ terk ider sevdâ-yı Leylâyı

Ne bilür sırr-ı vahdetden şular kim oldılar gümrâh
Kalur kayd-ı alâyıkda fenâdan itmez istikrâh
Buyurmuşdur güzel fehm eyleyüp bir âşık-ı âgâh
Geçen dünyâ vü mâ-fîhâdan olmuş ârif-i bi'llâh
Ne tutdun dört elinle ey gönül bilmem bu dünyâyı

Olan âlûde-i dünyâ bakâdan gâfil olmuşlar
Gelüp bir bir fenâ gülzârına nevbetle tolmuşlar
Vefâsın bulmayıp encâm-ı güller gibi solmuşlar
Bu yüzden âşık-ı sâdık olanlar hak bulmuşlar
Ne ma'nâdır bu ma'nâ zâhidâ hal it bu ma'nâyı

5/b Nasîhat gûş idüp kalma vâlâsın gümân içre
Denî dünyâyı terk eyle er isen bu zenân içre
Yerin bâlâ olageldikde bezm-i ârifân içre
Tekebbür perdesin çâk eyleyen cihân içre
Azîzim kande baksa bir görür a'lâyı ednâyı

Fürûzân eyle aşk ile derûn-ı dilde misbâhı
Bulup gencîne-i sînende ta kim sırr-ı miftâhı
Ferîde sen sülûkünde unutma nâm-ı Fettâhı
Bu meslekden dilersen ahz-i irfân itmek Emrâhı
Sülûk it bir tarîka ara bul bir pîr-i dânâyı

7
“NA’T-İ HAZRET-İ NEBEVÎ”

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Senin aşkın kulûbda pür-ziyâdır ya Resûlallah
İzin nûrı gözüme tûtiyâdur ya Resûlallah

Şu can kim râh-ı aşkında fedâ kılmayan ömrini
Anın kârı bütün bâd-ı hevâdur ya Resûlallah

Du âlem şâhı sensin taht-gâh-ı milk-i heşt üzre
En ednâ çâkerin tahta sezâdur ya Resûlallah

Yaratdı kendi nûrından vücûd-ı enverün Mevlâ
Anın çün hıdmet-i âlem sanadur ya Resûlallah

Ne dillerle seni vasf itmeğe kâdir ola bir kes
Seni vasf eyleyen ancak Hudâdır ya Resûlallah

Ümîd-i lütf eyleyüp senden der-i ihsânına geldüm
Gubârın derd-i isyâna devâdur ya Resûlallah

Sana mahsûs olan dâim usâte afv ü ihsândır
Bana mu'tâd olan cürm (ü) hatâdır ya Resûlallah

Ne haddim var efendim na't-i pâkin eylemek tahrîr
Garaz dergâhına bir ilticâdır ya Resûlallah

Şefâat itmez isen rûz-ı mahşerde nola hâlim
Hücûmı dûzahın ancak bükâdır ya Resûlallah

Penâhısın bütün halkın eyâ sultân-ı ins ü cin
Ümidi âlemin senden yanadır ya Resûlallah

Kefîl ol rûz-ı mahşerde bana nakd-i şefâatla
Ferîde ümmetin ahkar gedâdur ya Resûlallah

8
"MERSİYE-İ CENÂB-I ŞEHÎD-İ KERBELÂ"

Mef û lü/me fâ î lü/me fâ î lü/fe û lün

Döksün yine kan ağlayarak çeşm-i terim nem
Yansun yeniden ateşe bu sîne-i pür-gam
Açıldı derûnumda olan yara berem
Lokmân Felâtûn dahi bulmaz ana merhem
6/a Bu vak'a-i dil-sûz ile yanmaz mı ciğer hem
Görmüş mü buna benzer acep bir keder âlem
Ah eyle gönül geldi yine mâh-ı muharrem
Giy karaları eyle bu dem yas ile mâtem

Ol hâin Mervân-ı humâr ile Yezîd-i murdâr
Olup bir alay it sürüsi ceyşine serdâr
Hayfâ ki o Şîr-zâdeleri kıldı giriftâr
Ziân Haseni eylediler zehrile bîmâr
Leb-teşne şehîd itdi Hüseyn şâhı o gaddâr
Kor mı size bu işleri ol Haydar-ı Kerrâr
Gör Sâkî-i Kevser sana mahşerde ne eyler
Ya Hazret-i Zehrâya cevâbın nedir ey har

Ey İbn-i Ziyâd ulu köpek bu ne şekâvet
Kıldın Yezîdin âline etbâına rağbet
Ne lâyık idi sıbt-ı Resûle bu ihânet
Şehzâdelerin ceddi iken Şâh-ı Risâlet
Ol Şimr-i laîn hınzîr ide böyle hıyânet
Şâyeste-i afv değilsiz çekiniz nice nedâmet
Ümmet mi dinür sizlere ey millet-i merdûd

İtdikleriniz itmedi Fir'avn ile Nemrûd

Şol dem ki ola rûz- cezâ meclis-i kübrâ
Hakkını taleb eyleyiser Hazret-i Zehrâ
Bir yandan dahi da'vâya tura Şîr-i Hudâ
Ol kavm-i leîmi ide Hak şöyle ki rüsvâ
Hep ehl-i cahîm eyleye bu kavmden ibyâ
Öz hâline şükr ide Yehûd ile Nasârâ
Mervân ile Yezîdin idelim canına la'net
Dünyada ve ukbâda olan nesline la'net

Ey Âl-i Abâ aşkını da'vâ iden ihvân
Ya şehr-i muharremde aceb ola mı handân
Gel ağlayalım inleyelim dil ola sûzân
Derdiniz göz yaşımız eyleye dermân
Ta bize şefâat kıla Sultân-ı şehîdân
Bu vâsıta ile olalım mazhar-ı gufrân
Ey dür-i dü mengûşe-i arş eyle inâyet
Bî-çâre Ferîde ola ta vâsıl-ı rahmet

9

6/b "MERSİYE-İ MEYDÂNÎ TAHMÎS-İ FERÎDE"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâi lâ tün/ fâ ilün

Ey Yezîd oldun cihânda eşkıyânın ekberi
Mehd-i pâkinde mülk-i ebedî anun müstemendi
Nice hûn-âlûde kıldın öyle zât-ı efhamı
Gulgule virdi cihâna Şâh Hüseynün mâtemi
Çeşme-sâr-ı hûn-feşân itdi du çeşmim bâdemi

Zü'l-fikâr-ı Hayderîden didilerdi elaman
Kerbelâda ahz-i sâr içün gürûh-ı bâgıyân
Âl ü evlâdın şehîd itdiler anda bî-gümân
Geldi çün mâh-ı muharrem hüznile toldı cihân
Kapladı zulmet ser-â-pâ onsekiz bin âlemi

Zümre-i ebrâra râci'dür belânın şiddeti
Anlara ihsân kıldı Hak Teâlâ Cenneti
Mâcerânın zikri tecdîd eyler eski mihneti
Şâh Hüseynin Kerbelânın nâr-ı aşkı hasreti
Yakdı yandırdı derûn-ı cümle cism-i âdemi

Ehl-i diller derd ile mersiyeler inşâd ider
Hânedânın halini fikr eyleyüp feryâd ider
Ah ü girye itmeği kendülere mu'tâd ider
Ehl-i beyte yâr olanlar la'net ile yâd ider
Şimr-i Zi'l-cevşen Yezîd-i mel'un İbn-i Mülcemi

Hikmet-i mahfiyedir irmez ana akl-ı beşer
Âlem içinde acâyibden neler olmuş neler
Ey Ferîde vahy-i reyyân iledir cümle kelâm mu'teber
Virdi Meydânî ezel keyfini bir bir haber
Sâhib-i nûr-ı nübüvvet enbiyânın hâtemi

10
"CENÂB-I DERGÂH-I MÜFESSİR ALÂADDİN
(SIDKÎ) TAHMÎS-İ FERÎDE

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâi lâ tün/ fâ ilün

Sâlikâna feyz bahş eyler hemîşe evliyâ
Sırr-ı Hakka anlar olmuşlardır ancak âşinâ
Âsîyim kılsun şefâat ol Habîb-i Kibriyâ
Ey Müfessir Alâadin kıl himmet bana
Vâdî-i isyânda kaldım lutf idüp ol reh-nümâ

7/a Öyle bir medhûş ü hayrânım ki rûz-ı haşrde
Öyle bir hâli perîşânım ki rûz-ı haşrde
Öyle bir nâlân-ı giryânım ki rûz-ı haşrde
Öyle gark-ı bahr-i isyânım ki rûz-ı haşrde
Olur ahvâlim usâta âdetâ ibret-nümâ

İtmede nefs-i hevâ bin dürlü mekr ile fiten
Virmez aslâ el ibâdet itmeğe derd u mihen
Geç günâhımdan Gufrân ism-i Gaffârınla sen
Âciz ü âsî vü mücrim bir günahkârım ki ben
Rahmetin ger dest-gîrim olmasa hâlim fenâ

"Men arafe" sırrını bilmez merd-i nâ-dândır gönül
Şiddet-i nâr-ı cahîme gerçi şâyândır gönül
Lîk hamdolsun efendim ehl-i îmândır gönül
İllet-i cürm ü günâh ile perîşândır gönül
Eyle lütfunla müretteb derdime sen bir devâ

Âh kim âlûde-i isyân idüp dâmânımı
Ateş-i cürmile yakdım sîne-i üryânımı
Dest-i ihsânınla ta'mîr it dil-i vîrânımı
Dâmen-i lütfun eğer setr itmese isyânımı
Ola müşkil hâl-i mahzûnum benim rûz-ı cezâ

Kıl terahhum bendeki bu çeşm-i giryânım içün
Hâkipâyında olan bu zâr u efgânım içün
Halvetîler rehberi ol Pîr Şa'bânım içün
Dergeh-i Gaffârda hâl-i perîşânım içün
Bir şefâatle bana imdâd-bahş ol serverâ

Arzû-yı rahmet-i Hakla gönül feryâd ider
Rehber olmazsa velîler bize kim imdâd ider
Arz-ı hâl eyler Ferîde hâlini inşâd ider
Sıdkî rûh-ı akdesinden işte istimdâd ider
Can u dilden hâk-i dergâhına idüp ilticâ

11
"KASÎDE-İ HAZRET-İ PÎR ŞA'BÂN-I VELÎ"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Âlim-i keşf ü kerâmât içre şâh-ı kâmrân
Mazhar-ı nûr-ı hüviyyet kâşif-i sırr-ı nihân
Matla-ı şems-i hidâyet râz-dâr-ı kudsiyân
İns ü cinnin mürşidi zât-ı şerîfi bî-gümân
Hazret-i Şa'bân Efendi kutb-ı aktâb-ı cihân
Dergehi nûr iktinâhı şüphesiz feyz-âşiyân

7/b Ol tarîk-ı halvetînin serfirâz-ı pîridir
Pîşe-zâr-ı sırr-ı tevhîdin hakîkat şîridir
Sâlik-i râh-ı Hudâ olan anun nahcîridir
Hân-ı feyz-i himmetinin bu cihân dil-sîridir
Hazret-i Şa'bân Efendi kutb-ı aktâb-ı cihân
Dergehi nûr iktinâhı şüphesiz feyz-âşiyân

Terk-i tecrîd illerinde seyr-i fi'llah eyleyen
Zâhir (ü) bâtında zikr-i Hakkı âgâh eyleyen
Himmet-i kudsiyesiyle sâili şâh eyleyen
Nice binler mürşidini Hakdan âgâh eyleyen
Hazret-i Şa'bân Efendi kutb-ı aktâb-ı cihân
Dergehi nûr iktinâhı şüphesiz feyz-âşiyân

Şüphe yokdur ol velâyet Kafının Ankâsıdır
Mâsivâya bakmayan hem dîde-i bînâsıdır
Halvetî gülzârının bir gonce-i zîbâsıdır
Sâliki kılan muattar bû-yı müstesnâsıdır
Hazret-i Şa'bân Efendi kutb-ı aktâb-ı cihân
Dergehi nûr iktinâhı şüphesiz feyz-âşiyân

Ger dilersen olasın her du cihânda kâmyâb
Gir tarîk-ı Halvetîye sıdkile kıl intisâb
Pâymâl ol sen bu yolda ref' ola ta kim hicâb
Hâtif-i gaybîdan irdi gûş-ı cana bu cevâb
Hazret-i Şa'bân Efendi kutb-ı aktâb-ı cihân
Dergehi nûr iktinâhı şüphesiz feyz-âşiyân

Mu'tekıd ol sâlikâ kesretde iste vahdeti
Hân-kâh-ı pîre gel celvetde eyle halveti
Âsitânına yüzün sür eyle arz-ı hâceti
Eylemiş ehl-i tasarruf anı ol Hak hazreti
Hazret-i Şa'bân Efendi kutb-ı aktâb-ı cihân
Dergehi nûr iktinâhı şüphesiz feyz-âşiyân

Nâil-i sırr-ı tecelliyât olur dervîşleri
Mâsivâyı terk idüp aşk-ı Hudâdır işleri
Hânkâhında şeb-i Cum'a olur gerdişleri
Ey Ferîde kim dir isen yâdî-i cünbüşleri
Hazret-i Şa'bân Efendi kutb-ı aktâb-ı cihân
Dergehi nûr iktinâhı şüphesiz feyz-âşiyân

12

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

8/a Hamden lillah biz dahi ez sâlikân-ı Halvetiz
Lâübâlî rind-meşreb sâdıkân-ı Halvetiz

Sâfdır âyînemiz reng-i riyâdan ta ebed
Pertev-i mihr ile pür-nûr muhlisân-ı Halvetiz

Gülşen-i sıdk u safâdır nağme-gâh-ı âşıkân
Andelîb-i hoşnevâ-yı gülistân-ı Halvetiz

Himmet-i pîr ile bizler seyr-i dil-sîr olmuşuz
Matbah-ı feyz-i Hudâdan şâkirân-ı Halvetiz

Biz gınâ-yı aşkı bulduk hâk-i pâyında bugün
E’s-salâ muhtâcgâna teşnegân-ı Halvetiz

Meylimiz ikbâl-i âlemden müberrâdır bizim
Redd-i bircâh-ı cihân mukaylân-ı Halvetiz

“Küntü kenzin” sırrını görmüş Ferîde pür-kusûr
Lî maallah âleminde mahremân-ı Halvetiz

13

"ECİLLE-İ ULEMÂDAN KASTAMONULI SIRTLI ALİ EFENDİNİN VEFÂTINDA SÖYLENİLEN"

Mef û lü/me fâ î lü/me fâ î lü/fe û lün

Ey çarh-ı denî vir haberin sûziş-i eserden
Erbâb-ı mahabbet yaka canlar bu şererden
Cûlar gibi yaşlar dökeler dîde-i terden
Leyl ü nehâr ah ideler can ü ciğerden
Ol nûr-ı dü çeşm-i ulemâ çıkdı basardan
Âlem niye kim ağlamasun böyle kederden
Sırtlı Ali Efendi gibi zâtı felek ah
Sırtından atup eyledi pes ömrini kûtâh

Hem-nâm idi çün zâtına ol şâh-ı velâyet
Merkûz idi hulkında anın ahsen-i sîret
Dünyâ içün itmez idi bir kimseye minnet
İndinde berâber idi zillet ile devlet
Her şahısla eylerdi telattuf ile sohbet
Pür-gevher-i yektâ idi ol kân-ı fazîlet
Sırtlı Ali Efendi gibi zâtı felek ah
Sırtından atup eyledi pes ömrini kûtâh

Keşf olmuşidi gönlüne esrâr-ı hakâyık
Hal eyleridi ilmile ma'anâ-yı dekâyık
Her vechile olmuş idi akrânına fâik
Tefsîr ü ehâdîsle olup Hak sözi nâtık
Tahrîr-i zamân dinse idi şânına lâyık
Olmuşdu cemâl-i Hakka bir âşık-ı sâdık
Sırtlı Ali Efendi gibi zâtı felek ah
Sırtından atup eyledi pes ömrini kûtâh

8/b Bir hısn-ı hasîn idi gürûh-ı ulemâya
Bir melce'idi zât-ı şerîfi zuafâya
Bezl eyler idi varını dâim fukarâya
Mekşûf idi bâbı heme ân bây ü gedâya
Bend itmiş idi gönlini ol habl-i rızâya
Bâ-emr-i Hudâ kıldı sefer semt-i Hudâya
Sırtlı Ali Efendi gibi zâtı felek ah
Sırtından atup eyledi pes ömrini kûtâh

Şâd ide Hudâ rûhını kabrini münevver
İlm ü ameli olsun ana hemdem yâver
Bû Bekr Ömer Hazret-i Osman dahi Haydar
Yâd ide şefâat ile Sultân-ı Peyember
Mevlânın ola cümlemiz ihsânına mazhar
Bu matlaı yâd itdi Ferîde gibi ahkar
Sırtlı Ali Efendi gibi zâtı felek ah
Sırtından atup eyledi pes ömrini kûtâh

14
“ZEVCİM ALİ RÂİF EFENDİNİN VEFÂTINA SÖYLENİLDİ”

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Âfitâbım meh gibi olalı çeşmimden ırak
Künnc-i mihnet oldı bu bîçâreye şimdi durak
Şâhbâzım açdı bâlîn bana virdi iftirâk
Yumdı çeşmin bu fenâdan baş açık yalın ayak
Söylerim bu mısraı daim olup pür-ihtirâk
Hasretâ vâ firkatâ eyvâh efendim el-firâk

Esdi çün bâd-ı ecel soldırdı hayfâ güli
Ah ü zâr içinde kaldı haşre dek dil bülbüli
Eyledi zâlim felek pejmürde nâzik kâküli
Ey dirîgâ kara toprağa konuldı sünbüli
Ağlayup bu resmile dâim iderim gulguli
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk

Mâh-ı savmın onbeşinde içdi mevtin câmını
Hem salât-ı Cum’ada giydi kefen ihrâmını
Kurb-i Hakda açup iftâr eyledi bayramını
Mazhar-ı Gufrân rahmet eyleyüp encâmını
Dilerim ki vire Mevlâ ana Cennet kâmını
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk

Serv-i nâzım bir merâma irmeden irdi ecel
Bâğ-ı ömrine irişdi bed-nazar yavuz el
Mahmil-i tâbûta çün oldı süvâr ol bî-bedel
Cennet-i me'vâya vâsıl olmağı itdi emel
Rûz (ü) şeb ah ü enîn ile bunı dirsem mahal
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk

9/a Kâtib-i Dîvân-ı Zabtiye müşîri iken ah
Hem ikinci rütbeden kâm almışıdı bî-güvâh
Meclis-i Zabtiyeye a'zâ olup mânend-i mâh
Dahi toğmadan tolundı dehr içinde ah ah
Dirdi dâim ey Ferîde anladım bî-iştibâh
Hasretâ vâ firkatâ sad el-vedâ ah el-firâk

15
"VÂLİDE-İ MÜŞFİKAMIN HÎN-İ VEFÂTINDA SÖYLENİLEN"

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Yine ey çarh-ı denî aksine devrân itdin
Seng-i cevrin ile dil hânemi vîrân itdin
Âlem içre işimi nevha vü efgân itdin
Tîğ-ı gamla ciğerim lâle gibi kan itdin
Çemenistân-ı cihânı bana zindân itdin
Bülbül-âsâ beni hasret ile nâlân itdin
Ey felek anladım sende mürüvvet yoğumuş
Zümre-i ehl-i dile sende mahabbet yoğumuş

Bâis-i fahr-i hayâtım bu fenâdan hayfâ
Nice firkatde koyup eyledi çün azm-i bakâ
Kârım âh oldı firâk ile işim vâveylâ
Hemdemim yok bu cihânda nideyim ben aslâ
Mâderim gözüme karanu oldı dünya
Hasret ü firkatine kalmadı sabrım hâlâ
Hey meded neyleyeyim bana musîbet oldı
Özge gam özge firâk özge melâmet oldı

Taşlarla döğünüp ağlar isem çün yeri vâr
Mâderi gibi olur mı kişiye bir gam-hâr
Kalmışım kûşe-i mihnetde zaîf ü bîmâr

Ey aceb hâlimi şimdi ne arar var ne sorar
Çok cefâ itdi bana ah bu çarh-ı gaddâr
Ansızın eyledi o öksüz bu hakîri nâ-çâr
Şimdiden sonra aceb kimlere mâder diyeyim
Ya bu derd-i dilime kimleri mahrem ideyim

Nice ben itmeyeyim derd ile yas ü mâtem
Mâderim göz yumuben eyledi terk-i âlem
Kim olur bilmezem ah derdime yar ü hemdem
Pend ile zahm-ı dile urur idi çün merhem
Âh anasız nideyim ben bu fenâda bilmem
Âh hasretle işim oldı benim derd ü elem
Döndi ol murg-ı hakîre ki per ü bâli şikest
Ya'nî pervâz idemez kalmış ayakda sermest

Ya İlâhî anı sen mazhar-ı gufrân eyle
Hemdem-i mûnisini nûr ile îmân eyle
Koma bî-kes yerini Ravza-i Rıdvân eyle
Şeb-i mâtem hakkiçün sen anı mihmân eyle
Hem şefîini dahi şâh-ı şehîdân eyle
Bize sabrı ana sen rahmetin ihsân eyle
Meded Allah meded lütf u inâyet senden
Bu Ferîde kulunun haline şefkat senden

(Vâlidesinin adının Rahîme Hanım oldığını eli ile yazının sonunda tasrih eylemişdir.).........

16
“KASÎDE-İ KUDÛMİYE VÂLİ-İ KASTAMONI
DER HAKK-I SIRRI PAŞA”

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Müjde ey dil ki zi-feyz-i eser-i lütf-ı İlâh
Buldı âsâyiş-i âlem be-nizâmât-ı ulâ

Ya’nî ol şâh-ı cihân nuhbe-i Âl-i Osmân
Fikr-i sâkıbla kılup nice adâlet icrâ

Şevket ü saltanatın Hazret-i Vehhâb-ı Kerîm
Gün be gün eyleye efzûn ilâ yevm-i cezâ

İntihâb eyledi bir zât-ı ma-âlî kadri
Kastamonuya şeref virdi anınla hâlâ

Bû Ali fikret Aristo-yı Felâtûn-ı tedbîr
Dâver-i ma’delet-ârâ-yı pesendîde edâ

Nutk-ı pâkinde nice remz-i mezâyâ merkûz
Dil-i âgâhı anın kenz-i künûz-ı ma’nâ

Şâhid-i bezminin âşüftesidir ehl-i hıred
Hüsn-i ahlâkı pesendîde nîzed ukalâ

Öyle bir âlim-i tahrîr Felâtûn- tedbîr
Tab'-ı pâkîzesi mir'ât-ı Sikender-âsâ

Mazhar-ı sıdk u safâ vü emîn-i devlet
Dür-i deryâ-yı dirâyet gül-i gül-zâr-ı zekâ

Eyledi müjde-i teşrîfi için isti'câl
Hâk-i pâyına sürüp yüz didi ehlen (ve) sehlâ

Virmedi kimseye tebşîr-i kudûme nevbet
Sür'at-i tâm ile irdi yelerek bâd-ı sabâ

Ya'nî geldi o hümemkâr-ı maârif-perver
Makdem-i ma'deleti oldı meserret-bahşâ

Câh-ı vâlâsı mübârek ola ömri atvel
Gün be gün rütbe vü kadrin ide Mevlâ bâlâ

Hüsn-i tedbîre muvaffak dahi sâhib- temkîn
Ehl-i dil ehl-i hüner munsıf-ı âkıl ü dânâ

Ömr ü ikbâli füzûn ile cihan bağında
Gül-i âmâli açılsun ola fahrü'l-vüzerâ

Yalınız ben değilim hayr duâsında anın
Yek-zebân oldı benimle nice bin bây ü gedâ

Vasfının binde birin yazmada âciz hâmem
Ört femin eyle Ferîde ana sıdkıla duâ

17
“MÜŞÎRÂN-I KİRÂMDAN SAİD PAŞANIN KASTAMONI VÂLİLİĞİNDE SÖYLENİLEN”

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Pâdişâh-ı bahr ü ber ol Hazret-i Abdu’l-Hamîd
Ömr-i iclâl-i hümâyûnın ide Mevlâ mezîd

Öyle bir şâh-ı cihân kim şevket ü şânı ile
Fâiku’l-eslâf dinse zerrece olmaz baîd

Bir müşîr-i lâ-nazîr Kastamonı vâlisi
Eyleyüp adlini icrâ kıldı fermânın ekîd

Öyle bir nâdîde etvâr-ı pesendîde hisâl
Dür-i yektâ gibi yok hemtâsı olmuşdur ferîd

Nâil-i dürr-i mükârim mazhar-ı sırr-ı dakîk
Şer’ ü kânûna muvâfık her işi ra’nâ cedîd

10/a Şemm olundı hâk-i pâyından anun bû-yı sürûr
Var ise bir şemme gam dillerden oldı nâ-bedîd

Eyleyüp ihsân-ı menşûr-ı hümâyûnın ana
Pâdişâh-ı heft-kişver Hazret-i Abdu’l-Hamîd

Câhını teşrîf-i kudûmiyle idüp kesb-i şeref
Eyledi âsâr-ı gûnâgûn âsâr-ı bedîd

Merhabâ ey revnak-efzâ-yı serîr-i izz ü câh
Merhabâ ey zîb-bahş-ı mesned-i câh-ı saîd

Serverâ hakkâ ki şehr-i Kastamonı ehline
Makdem-i pâkin irişdi sanki oldı rûz-ı îd

Âsafâ rûşen-i dilâ destûr-ı vâlâ gevherâ
Zâtını Hak eylesün dâim hatâlardan baîd

İşte ez-cümle benim ifrât-ı neş'emden dile
Sâl-i nev tebrîki içün geldi bir şevk-i ekîd

Ömr ü ikbâli füzûn ile zâtını her nice sâl
Sâye-i Şâhîde mesrûr eyleye Rabb-i muîd

Olmasun hâmûş bâğı midhatin bülbülleri
Dâimâ ahkar Ferîde-veş idüp güft (ü) şenîd

18
"EFÂHİM-İ VÜZERÂ-YI SALTANAT-I SENİYYEDEN SIRRI PAŞANIN KASTAMONI VÂLİLİĞİNDE SÖYLENEN"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Tûtî-i tab'ım yine reşk-âver-i irfân olur
Gülistân-ı lütfun içre bülbül-i gûyân olur

Âsafâ vâlâ-yı kadrâ ey hıdîv-i gevherâ
Bahr-i lütfun katresinden nice bin ummân olur

Sensin ol zât-ı ulüvvü meziyet işbu cihân
Mesnedinde sâbit olmak şânına şâyân olur

Adle makrûndur senin her bir umûrun Âsafâ
Hayr-hâhın kutb-ı âlem Nâsırın Yezdân olur

Dâver-i Cem menkabet paşa-yı mahmûdü'l-hisâl
Lütfun ile hâtır-ı vîrâne âbâdân olur

Bahsidersen mebhas-i ilmiyeden şol rütbe sen
İbn-i Sînâ bezmin içre câhil ü nâdân olur

Fehm ü idrâk ile tahsîn eyler elbet âkilân
Hüsn-i tedbîrin Felâtûn görse hayrân olur

Her ne câ olsa karargâhın eyâ zât-ı güzîn
Kesb-i feyz eyler mübâhât eyleyüp şâdân olur

Gâh şarka gâh garba mihr-i ikbâlin irüp
Dergehine intisâb iden meh-i tâbân olur

Bâ-husûs bu Kastamonuya kudûm-i devletin
Hep ahâlîsi ser-â-ser hürrem ü handân olur

Serverâ ikbâl-i vâlâ câh-ı âlî menzilet
Eyler istikbâl-i hâkipâyına erzân olur

Âlemin rûhı cihânın pâdişâhı pür-himem
Hüsn-i tedbîrinle a’dâsı bütün lerzân olur

Ey velî-ni’metâ afvinle setr it cürmümi
Yazsam evsâfın tamâmen bir azîm dîvân olur

Maksadı ancak Ferîde ahkarın itmek duâ
Gûş idince ol duâyı cümle âmîn-hân olur

19

“MEHMED REŞİD PAŞANIN KASTAMONUYA
DEFA-İ SÂNİYEDE VÂLİLİĞE
TEŞRİFLERİNDE SÖYLENİLEN”

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Sad hezârân müjde ey dil lütf-ı Yezdândır gelen
Bâis-i emniyet-i zevk-ı firâvândır gelen

Zîr-i pâ-yı rahşın iclâline yüzler sürelim
Misli yokdur bir vezîr “şâh-ı devrândır gelen

Sâye-endâz olıcak bu Kastamonı üstüne
Zıll-ı Mevlâdan didiler mâh-ı tâbândır gelen

Re’yine hayrân Aristo fikr-i makbûl-i enâm
Mazhar-ı feyz-i Hudâdan medha şâyandır gelen

Rahm-ı şefkatden diğer gelmez mübârek tab’ına
Gelse de bîçâregâna lutf u ihsândır gelen

Zât-ı zî-şânı tabîb-i ehl-i derd olmuş anın
Çeşm-i bîmâra kudûmi birle dermândır gelen

Sensin ol makbûl-i dergâh-ı şehenşâh-ı cihân
Ol sebebden sana her dem hürmet ü şândır gelen

Şânına şâyân ne haddim var kasîde söyleyem
Maksadım ancak dinile kangı nâlândır gelen

Bakma noksanıma devletlû efendim lutf idüp
Red kılma bâb-ı lutfundan bu giryândır gelen

Yok bizâa bende zîrâ medhinle âgâz idem
Nazm içün açsam dehânım ayb (u)noksândır gelen

Bir gazel tarh eyledim sultânıma tuhfe içün
Diye lütfından görüp bir turfe-gûyândır gelen

Müjde ey dil bezmine ol şâh-ı hûbândır gelen
Mürde cisme cân bağışlar işte cânândır gelen

Zulmet-i hicrile çekmişdik nice derd ü belâ
Hâb-ı gafletden uyan ol mâh-ı tâbândır gelen

Şâne-veş sad çâk olur dâmân-ı sabrım el-aman
Ey gönül gördün mi ol zülf-i perîşândır gelen

El-hazer ey dil sakın ol gamzesi cellâddan
Hâli hindû sâde rû bir çeşm-i fettândır gelen

Gelmez oldı külbe-i ahzânıma ol mâh-rû
Anın içün hatıra hep zâr u giryândır gelen

Bu Ferîde ahkara eyle nigâh-ı iltifât
Ehl-i diller kemterinden bir duâhândır gelen

20

„KASÎDE-İ RAMAZÂNİYE DER HAKK-I
KASTAMONI MERKEZ NÂİBİ ŞÜKRİ EFENDİ“

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Müjde âfâk yine geldi mübârek Ramazân
Makdem-i pâk anın bâis-i afv-i gufrân

Hamden lillah yine Mevlâ bizi irgürdi ana
Muntazırdık biz anın gelmesine bunca zamân

Ehl-i îmânı gelüp cümle müşerref kıldı
Hazret-i Bâr-i Hudâ eyledi lütf u ihsân

Silsile-bend olunur bunda şeyâtîn dahi
Der-i dûzah kapanır feth olur ebvâb-ı cinân

11/a Mağfiretdir vasatı evveli rahmetdir anın
Ne keremdir ki anın ahiri ıtk-ı nîrân

Sâimîne o Kadr olsa gerek lütf-ı İlâh
Hasr-ı vahdeti beyân itmeğe yokdur imkân

Her şebi Kadr ü Berât her güni iyd-i ekber
Dinse sultân-ı şuhûr ana sezâ vü şâyân

Nûr-ı envâ-ı ibâdetle münevver oldı
Her cevâmi ü mesâcidle tekâyâ-yı cihân

Bâdî-i afv ü kerem oldığına şüphe mi var
Mâh-ı savmın ne bilir kadrini ehl-i isyân

Giceler cümle menâr üzre yanıp kandiller
Câmiân olmada reşk-âver-i hûrân-ı cinân

Rahmet ü mağfiretin bâdî-vezân oldukça
Dökilür berk-i maâsîlerimiz bunda hemân

Ramâzâniye kasîde nerede ben nerede
Lîk emr eylemiş ol zât-ı ulüvvü'ş-şân

Ya'nî revnakdih-i seccâde-i şer'-i garrâ
O kerîmü'ş-şiyem-i menba-ı fazl ü irfân

Gül-i gül-zâr-ı fezâil dür-i deryâ-yı kemâl
Şeref ü kadri ziyâde ola beyne'l-akrân

Nev-nihâl-i çemenistân-ı hükûmet zâtı
Ola yârân füyûzâtile dâim reyyân

Muhlis-i pâkin anup ana "teşekkür" idelim
Hidmet-i hayr duâsında olalım her yan

İtme itnâb-ı suhen hâme yeter eyle duâ
Ol duâ kim ola makbûl-i Cenâb-ı Yezdân

Âfitâb-ı emeli bedr ola ömri müzdâd
Her du âlemde mükerrem ola misl-i Ramazân

Ey Ferîde el açıp eyle duâ sen dâim
Vire kâm-ı dilini Hazret-i Rabb-ı Mennân

21

"DER HAKK-I SADR-I ESBAK HAMDİ PAŞA"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Gâzî-i Hâkân-ı A'zam ol şeh Abdu'l-Hamid
Cevher-i zâtıdır anın hâtem-i adle nigîn

Âb-ı lütfı ile revnak buldı gül-zâr-ı cihân
Yâd-ı adliyle hemîşe gülşen olur her zemîn

Akl u tedbîr-i hümâyûnın değil görmüş zamân
Dâd-ı Hakdır zât-ı âlîsine her re'y-i metîn

Her işi ilhâm-ı Rabbânî o zât-ı akdesin
Kuvve-i kudsiye var zâtında bil hakke'l-yakîn

Kılmada erbâbına tefvîz mehâm-ı devletin
Asdikâ-yı bendegânın itmede hep kâm-bîn

Bâ-husûs ol Âsaf-ı devrân destûr-ı be-nâm
Himmet-i şâhânesiyle olmada mesned-nişîn

Tuhfe-i erkân-ı devletdir emîn-i saltanat
Ya'nî ol âlî-himem Paşa-yı "Hamdî"–i ber-güzîn

Meclis-i vâlâsına meftûndur erbâb-ı hıred
Rüşd-i irfânına dir rûh-ı Felâtûn âferîn

Çeşme-i lütfından itmiş ebr tahsîl-i kerem
Derdmendâna der-i ihsânı bir hısn-ı hasîn

Âsafâ rûşen-zamîrâ ey maâlî-hemtâ
Sensin ol destûr-ı efham ârif ü dânâ Fatîn

Bir zamanlar lütfunun şermendesi olmış idim
İsterim ki hâkipâyına sürem yine cebîn

Bulmadım gerdûn-ı dûn içinde aslâ kâm-ı dil
Eyledi ahvâlimi günden güne âh ü enîn

11/b Hâkipâ-yı devletinden neşr olur her müşkbâr
Bû-yı lütf u merhamet çün nâfe-i âhû-yı çîn

Gerçi devrândan teşekkî itdi Leylâ vü Şeref
Bencileyin görmemişdir dîde-i çarh-ı dîrîn

Dâverâ bu arz-ı hâlim Kastamonıdan benim
Eyledim takdîme cür'et hâkipâyına hemîn

İltifât-ı devletin iksîr-i a'zam Âsafâ
Bâb-ı eltâfında derbân bu Ferîde kemterîn

22
“KASÎDE-İ RAMAZÂNİYE DER HAKK-I AYŞE HANIMEFENDİ”

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Diller açıldı yine oldı bu âlem hurrem
Gülşen-ârâ-yı vücûd buldı gül-i bâğ-ı İrem

Ol kadar geldi dil-i mü’mine envâr-ı sürûr
Ki çerâğ ile bulunmaz eser-i zulmet-i gam

Sen eğer bilmez isen ey gönül âfâk bilir
Ki kimindir bu mübârek eser-i feyz-i kadem

Geldi ol mâh-ı mübârek Ramazân ismi anın
Basmışıdı kademin bir sene bundan akdem

Gülşen-i rahmet-i Hak içre açılmış bir gül
Güneh-i ehl-i maâsî ana nisbet şînem

Gerçi hıdmetde kusûr itmişdik biz o zamân
Hamden lillah yine afveyleyerek geldi bu dem

Meh-i nev döndi hilâle nazar it bir kere
Suçumuz afvi içün kıldı felek kaddini ham

Câmi içre görinen sanma ki yer yer kandîl
Şem’-i gufrânını yakdı yine Hallâk-ı ümem

Dahi vardır bu dem içre yine bir zevk-yâb
Âşıkân vuslatı gözler giceyi ehl-i şikem

Ben de bu zevke göre bir gazel itdim inşâ
Ramazâniyye kasîdeme ola nâ-hemdem

Ey tabîb-i dil ü cân derdime rahm it hemdem
Firkatin zahmına ur lütfunla hoş merhem

Savm-ı hicrânını dil tutdı nice mâh ile sâl
Vuslatın ıydine irgür bu dili kıl hurrem

Top-ı sahur değil cümleyi bîdâr kılan
Na’ra-i ahım ile böyle inilder âlem

Nice bir hasret ile bu gönül imsâk itsün
Sun lebin şekerini eyleyem iftâr bu dem

Olmaz ise güzelim senden eğerçi imdâd
Bende bir ârifeye hâlimi ta’rîf idem

Nice ârif ki anın zât-ı şerîfi nâdir
Ya’nî hem-nâm-ı “halîle-i “Resûl-i Ekrem

Sâhib-i iffet ü ısmet dahi temkîn-i vakar
Pertev-i mihr-i nezâket ana olmuş mahrem

Bu zarâfet bu nezâket bu letâfet sende
Hâsılı Hak seni itmiş bu cihânda mükerrem

Niçe ben vasfını tahrîr ideyim Sultânım
Şu kadar var ki duâya dehen açdı hâmem

Yeter itnâb-ı suhen itme Ferîde artık
Kıl duâ kim ana âmîn diye cümle âlem

12/a Eylesün ömr ile ikbâlini Mevlâ efzûn
Mâh-ı rûze gibi âlemde olasın ekrem

Bakma noksânıma devletlü efendim kerem it
Afv ü ihsânına mağrûrum eyâ kân-ı kerem

Eyleye mâh-ı sıyâmını mübârek Mevlâ
Gele iftara sana nice sürûr-i peygam

23

“KUDÛMİYE DER HAKK-I LEYLÂ HANIMEFENDİ HALÎLE-İ VÂLÎ-İ VİLÂYET SIRRI PAŞA”

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Bi-hamdi’llah sipihr-i devletin şemsi mehi bu dem
Mukârin oldı bir burcda hezârân nûr-ı behcetle

Eyâ gül-şen-serâ-yı ısmetin verd-i mübârek yâd
Safâ geldin efendim ızz ü ikbâl (ü) saâdetle

Kudûm-i devletin teşrîfi içün bir seher nâgâh
Gelüp peyk-i sabâ virdi bize rûy-i beşâşetle

İşiden izz ü teşrîfin varup dâmâna yüz sürdi
Dil-i bî-çâreyi irsâl kıldım ben de sür’atle

Didim var hâkipâya sen de yüz sür arz-ı hâl eyle
Sakın tasrîa cür’et eyleme zinhâr sikletle

Ki zîrâ ol ulüvvü’ş-şân be-gâyet nâzikterdir
Maârif içre bî-hemtâ nazîri yok kemâletle

Melek-sîret perî-haslet kaderdân-ı hünerperver
İderdi lâl eğer bahs eylese Leylâ vü Fitnatla

Teâla’llah zihî hisnet-i raht-ı Cennet meniş-i hûrî
Leb kevser suhen dürüst yegâne pâk tînetle

Gazel tarh eyledim sultânımın teşrîfine tebrîk
Anı takdîm kıldım hâkipâya çok hacâletle

Bahârın müjdesin virdi sabâ bû-yi letâfetle
Açıldı gonce-i tab’ım bu peygâm-ı meserretle

Nola gîsû-yı cânânı görüp bend olsa bu gönlüm
Aceb midir cünûn bağlasa zencîr-i mahabbetle

Çün ol Leylâ-yı zülfün olmuşum ben dahi Mecnûnı
Niçün dîvânesin seyr itmez âyâ çeşm-i şefkatle

Tabîb el urmayup zahm-ı dile kat’î cevâb aldım
Hayatdan nâ-ümîdim kılca canım kaldı hasretle

Perîşân olmışıdı gönlümüz zülf-i dilârâ-veş
Kerem-kârâ anı cem’ eyle sen dest-i inâyetle

Efendim tûtî-i tab’ım neler söylerdi vasfında
Eğer mir’ât-ı dil kesr olmasa seng-i kudûretle

Yeter ey hâme-i âciz hemân kat’-ı suhen eyle
Duâ-gû ol Ferîde-veş hulûs (u) istikâmetle

24

“KASÎDE DER İNŞÂ-YI DERGÂH-I HAZRET-İ PÎR ŞA’BÂN-I VELÎ KADDESE SIRRUHU’L-CELÎ

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Zihî sultân-ı rûşen-râ melek-ârâ-yı deryâ- dil
İmâm-ı müslimîndir hem cenâb-ı şâh-ı zıllu’llah

Şehenşâhân-ı âlem Hazret-i Abdu’l-Mecîd Han kim
Reîs-i pâdişâhân eylemiş anı Teâla’llah

12/b Felek rif’at melek haslet nebî tînetde halk olmuş
Zulm-i âsârı yok devrinde kimse eylemez hiç ah

Dem-â-dem dest-i adliyle cihânı eyleyip ma’mûr
Su gibi harc ider sîm ü zeri hayrâtına her gâh

Husûsan Kastamonıda Şeyh Şa’bân Efendinin
İmâret eyledi dergâh-ı vâlâsın dahi ol şâh

Hümâ-yı rûhuna çünkim makâmdır Sidre-i Tûbâ
Velî ol âsitânı sâlikâna oldı hoş dergâh

Yapıp ol âsitâna bir sarây-ı kasr-ı zîbâyı
Ki mihmân-hâne-i dervîş içün kurdı binâ nâgâh

Şu resme eyledi ahkâm-ı esâs-ı hân-kâhı kim
Ulüvvü'ş-şânına bürhân o Pîrin böyle menzil-gâh

O hâkân-ı cihân-bânın füzûn it ömrini Yâ Rab
Dimekde sâye-i şâhânesinde ehl-i zikr "Allah"

Esâs-ı şevketin âlemde anın pâydâr eyle
Refîk it ana tevfîkın hemîşe Hızr ola hem-râh

Bu dergâh-ı mücessem oldı ma'bed ehl-i tâata
Ferîde târîhin söyle ne vakt oldı bu cây-gâh

Sene bin ikiyüz altmış birinde ol şeh-i âlem
Bu hankâh-ı Pîri itdi ihyâ hasbeten li'llah

25
"KASÎDE-İ NEV-SÂL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Ol penâh-ı mülk-i devlet nâsır-ı şer'-i mübîn
Pâdişâh-ı heft-kişver husrev-i rû-yi zemîn

Hazret-i Hâkân-ı A'zam Gâzî ol "Abdü'l-Hamîd"
Hak anı itmiş adâlet tahtı üstinde mekîn

Âb-ı lütfı kılsa bir dem milh u zehri terbiyet
Birisi olur şeker birisi sâfî engübîn

Satvetiyle lerze-nâk eyler bütün düşmenlerin
Sâye-i lütfında âlem oldı ekdârdan emîn

Bi'l-umum a'dâya oldı adli bir sedd-i sedîd
Âcizîne dergeh-i vâlâsı bir hısn-ı hasîn

Bâr-gâh-ı şevketinde bendesidür her mülûk
Olmak ister çâkeri bâbında elbet melek-çîn (cebîn)

Adl ü dâdın görmüş olsaydı eğer Nûşirevân
Hırmen-i lütfında olmak ister idi dâne-çîn

İ'tisâm eyler hemîşe şer'-i pâk-i Ahmede
Eylemiş ihsân cihâna çünki Rabbü'l-âlemîn

İştiyâk-ı bezm ile devr iderse rûz (ü) şeb
İtmem istiğrâb aslâ vech-vâr çarh-ı berîn

Cevher-i zâtı olupdur bâ-füyûzât-ı ezel
Vâkıf-ı sırr-ı tarîkat hâmî-i şer'-i mübîn

Geldi hengâm-ı duâ ile Ferîde el-cevâb
Bir duâ kim diye âmîn ana Cibrîl-i Emîn

Âfitâb-ı şevketin itsün ziyâ-dâr âlemi
Kâim oldukça tınnâb-ı çarh turdukça zemîn

Kalb-i şâhânen mücellâdır senin mir'ât-veş
Hıfz ider cism-i hümâyûnun o Hayru'l-Hâfizîn

Her şebin kadr ola her rûzun dahi ıyd-i sürûr
Ola her sâlin mübârek lütf u Hakka hem karîn

26

13/a "SADR-I ESBAK HAMDİ PAŞAYA"

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Ey felek kevkebe meh mertebe sadr-ı pîrâ
Gûş kıl çarh-ı sitem-gerle benim da'vâmı

Her cihetden bana gadr itmeği kılmış mu'tâd
Kudreti olsa virür destime pür-sem câmı

Gâh olur hançer-i bîdârını eyler uryân
Gâh yazar katlim içün kîneli bir i'lâmı

Haps idüp gâh beni mahbese-i iflâsda
Güldirür bana zülâletle hâs u âmı

Hâsılı olmuşum endîşe elinden feryâd
Şeb-i gadr ile ziyâ-güster ider ahşâmı

Dâdımı al o cefâ-pîşeden ey Dâdgerâ
Tesliyet-bahşile nâ-şâd idesin nâ-kâmı

Dest-i lütfunla gönül hânesin i'mâr eyle
Ta ki âbâd ola vîrâne dilim encâmı

Himmetin bedrakasın yâver idüp câriyene
Şâd olup ta bula menzil-geh-i hoş-ârâmı

Hak seni bâğ-ı cihânda ide dâim hurrem
Görme gam çekme elem geldi duâ hengâmı

Revnak-efzâ-yı suhen oldı Ferîde çü duân
Var ümîdim ki kıla Hak ana hoş ilhâmı

"GAZELİYYÂT"

27

"GAZEL-İ RİF'AT TAHMÎS-İ FERÎDE"

Mef û lü/mefâ î lü/me fâ î lü/fe û lün

Bir şûha gönül murg-ı şikâr oldı cedîdâ
İnkâr idemem şöhreti âlemde hüveydâ
Âsâr-ı mahabbet dile çün oldı resîdâ
Gördüm o kerîmü'n-neseb olmuşdı Mecîdâ
Kad kultü lehu ahsenü Allahu hamîdâ

Şem'-i ruhını cân u dil itdikde temâşâ
Pervâne gibi sûzişin eylerdi temennâ
Vuslat kaddimi neyleyim alıvirmedi hayfâ
Yüz sürmek idi pâyına maksûdumuz ammâ
Yâ veyletenâ kâne rakîbân-ı sedîdâ

Virmek ne idi aşk ile cân ile seri kim
Mesned bana ger olsa idi hâk-i deri kim
Rahm eyleyüp ahvâlimi sordı o perî kim
Didüm ola mı kâm-ı dile çâre didi kim
Isbir fe-seye'tî leke min ind-i saîdâ

13/b Dil gülşen-i hüsnünde alup derd ü belâyı
Gûş eylemiş o gonce dehen renc u anâyı
Derbâna dimiş bana bulun siz o gedâyı
Lütfın işidüp murg-ı dil okur bu nevâyı
Yücalühü lenâ'l-ahde ilâ'l-vakt-i baîdâ

Bîtâb zaîf itdi beni derd-i mahabbet
Arzitmeğe yok hâlimi dil-dârıma kudret
Katlitse Ferîdeyi eğer cânına minnet
Öldürse ne gam yâr seni cevr ile Rif'at
Men mâte mine'l-aşki fekad mâte şehîdâ

28
"ŞÂİRE-İ MERHÛME LEYLÂ HANIMIN GAZELİNE NAZÎRE"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Gâh dilber cevr ider gâhî vefâ âlem bu ya
Âşinâlar yâd olur yâd âşinâ âlem bu ya

Lütfuna mesrûr olma kahrına aslâ melûl
Ber-karâr olmaz bilürsün ey dilâ âlem bu ya

Mest-i nâzım pek de mağrûr olma hüsn ü ânına
Sen de ben gibi olursun mübtelâ âlem bu ya

Çekdiğim âlâm-ı dehre olmasın şâdân abdim
Ol dahi olur giriftâr–ı belâ âlem bu ya

Olamazsam peyrevi merhûme Leylânın çi gam
Tab'ıma bir gün gele avn-i Hudâ âlem bu ya

Bu Ferîde âsitân-ı Pîre kıldı intisâbı
Dest-gîridir anın Şa'bân Baba âlem bu ya

29
"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Firâkın ile cânâ inliyor sînem rebâb-âsâ
Dü çeşmim hûn ile pürdür iki şişe şarâb-âsâ

Beni bezm-i şerîfe mahrem idüp şâd-gâm eyle
Ki zîrâ nâr-ı hicrinle yeter yandım kebâb-âsâ

Emîn olma sakın ağyârdan râzın ayân itme
Hemân hâmûş olup dâim açılma hiç kitâb-âsâ

Senin aşkında cânâ nehr-i bî-pâyân olup gönlüm
Derûnumdan kopup âhım gelür her dem habâb-âsâ

Ferîde fikrini eyle refîk nâdâna yüz virme
Döğersin seng ile sînen dem-â-dem âsiyâb-âsâ

30
MURABBA
Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Ey meh-i âlî neseb afv it suçum küsme bana
Eyleme gayrı gazab afv it suçum küsme bana
Bu dil-i bîmârımı kahr odına yakma aman
Eyleme gayrı gazab afv it suçum küsme bana

14/a Leşker-i gam mülk-i gönlüm eyledi gâyet harâb
Ey mürüvvet-kâr sultânım sen anı lütfunla yap
Bilmeyüp ger söyledim ise dahi bir bed cevâb
Eyleme gayrı gazab afv it suçum küsme bana

Canımı yakdı efendim nâr-ı hicrân neyleyim
Eyledin ben bülbülini zâr u nâlân neyleyim
Hâtır-ı mecmuumı kıldın perîşân neyleyim
Eyleme gayrı gazab afv it suçum küsme bana

Levha-i gönlümde vardır nakş u tasvîrün senin
Mürdeler ihyâ ider her demde tedbîrin senin
Ne sebebdir ben fakîre böyle tekdîrin senin
Eyleme gayrı gazab afv it suçum küsme bana

İtme çok cevr ü sitem artık dil-i dîvâneye
Merhamet eyle Ferîde gibi bir bî-çâreye
Gerçi söz haddim değildir sen gibi meh-pâreye
Eyleme gayrı gazab afv it suçum küsme bana

31
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Hayli dem oldı ferâgat geldi bu aşkdan bana
Çok küdûret çok felâket geldi bu aşkdan bana

Gâh Vâmık gâh Azrâ gâh Leylâ eyledi
Gâh Mecnûn-veş hakâret geldi bu aşkdan bana

Nâr-ı aşkdan bir şerâre nice bin canlar yakar
Ben bilürüm ne hikâyet geldi bu aşkdan bana

Aşk değil mi gonce içün bülbüli zâr eyleyen
Dir figân idüp melâlet geldi bu aşkdan bana

Aşk idi hem Yûsufı zindana ilkâ itdiren
Çün Züleyhâ-veş melâmet geldi bu aşkdan bana

Dönmedi gönlümce devrân bulmadım kâm-ı dili
Anınçündür nedâmet geldi bu aşkdan bana

Azm idüp tab'ım bahârına Ferîde feyz-i aşk
Verd-i ter-âsâ şetâret geldi bu aşkdan bana

32

14/b "GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Yeter bu nâz u istiğnâ behey sultânım insâf it
Bunaldı bâr-ı gam ile miyânım cânım insâf it

Müşerref eylesen nola beni bu külbe-i gamda
Muâf eyle ne ise cürm ile isyânım insâf it

Kılup ahvâlime âgâh adûyı eylemek mesrûr
Revâ mıdır sana hey cevri çok sultânım insâf it

Fedâ olsun yoluna baş ile cânım kabûl eyle
Tek ağyârı bana güldürme gel cânânım insâf it

Efendim bezme teşrîf it bu şeb sen de Ferîde-veş
Niyâzım gûşuna al bâr-ı âlîşânım insâf it

33
"ŞÂİRE-İ MERHÛME LEYLÂNIN GAZELİNE MÜSTEZAD"

Mef û lü/me fâ î ü/me fâ î lü/feû lün

Yakdı yine yandırdı beni ateş-i firkat
Hem derd-i mahabbet
Fikr eylese reftârını dil özge kıyâmet
Bulmaz o selâmet
Rahm itmedin uşşâk-ı belâ-keşlere kat'â
Noldun yine âyâ
Ağyâra vefâ eyleyüp itdin beni mehcûr
Vaslından idüp dûr
Yetmez mi a zâlim çekilen derd ü meşakkat
Gel eyle mürüvvet
Eşkim nola çağlar ise cûlar gibi her bâr
Ey yâr-ı sitem-kâr
Sönmez yine sînemdeki bu tâb-ı harâret
Yanmak bana âdet
Ey şûh-ı cefâ-pîşe yeter zulm ü felâket
Gel eyle mürüvvet
Mahrem idüp ağyârını ol bezm-i saîde
Fehm itdi Ferîde
Leylâyı idersin yine vakf-ı gam-ı hasret
Hayf ola be-gâyet

34
"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Kerem kıl dil-berâ bu meclis-i rindâna teşrîf it
Hezârân garrâyile gel mecma'-ı yârâna teşrîf it

İşitdim ehl-i dil kadrin bilür bir zât-ı vâlâsın
Anınçün bunda geldim pûs içün dâmâna teşrîf it

Nesîm-i tab'-ı pür-remzin küşâd olsun bu gül-şende
Serîan gel yetiş bu külbe-i ahzâna teşrîf it

Suhen meydânına çık esb-i tab'ın ile sultânım
Hüner ta'lîm idüp bâzîçe-i çevgâna teşrîf it

Ferîde ehl-i diller zümresi kemterlerindendir
Kul olmakdır merâmı gel der-i irfâna teşrîf it

35

15/a "TAHMÎS"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Kıl terahhum âşıka eyle sezâ-yı iltifât
Âsitân-ı lütfuna geldim berâ-yı iltifât
Yok mıdur üftâdene aslâ vefâ-yı iltifât
Sû-yı cânândan olursa ibtidâ-yı iltifât
Eylerim nakdîne-i cânım fedâ-yı iltifât

Kanı ol demler iderdim ben seninle iftihâr
Lütfunla ihsânını görmüşdi bu dil sad hezâr
Eylemiş idi cüdâ senden beni bu rûzgâr
Bu kadîmî âşinândır bakma gel bîgâne-vâr
Olmuş idi bir zamân mahrem-serâ-yı iltifât

Kimseler dûş olmasun sen dîdesi sehhâreye
Mest-i çeşminde olan ol gamze-i hûnhâreye
Merhamet etmez misin bu âşık-ı bî-çâreye
Arz-ı hâl idüp efendim sen şeh-i dildâreye
Dâimâ kılmakdadır senden ricâ-yı iltifât

Görmeyelden mihr-i ruhsârını ey kaşı hilâl
Kevkeb-i bahtım karardı cismim oldı bir hayâl
Her günüm hicrinle gelmekde bana bin mâh ü sâl
İtmez isen ben fakîrine eğer arz-ı cemâl
Razıyım eyle bana sûret-nümâ-yı iltifât

Bilmezem nitdim aceb ben sen meh-i sîmîn-bere
Cevrile saldı beni bu vâdî-i firkatlere
Turra-i Şîrînine ilişdi dil birden bire
Gam şebiyle rûz-ı şâdî gelmez aslâ bir yere
Görmedi çeşm-i Ferîde rûşenâ-yı iltifât

36
"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Figân kim ey gönül âlem sana ağyâr olmuşlar
Seni gamz eyleyüp cânânına hep yâr olmuşlar

Sakın bülbül gibi ol gonce içün sîne çâk itme
Bu bağın gülleri zîrâ bütün pür-hâr olmuşlar

Hazer eyle o şûhun hâl-i zülf-i bî-amânından
Dil gâret ider bir merdüm-i cerrâr olmuşlar

Tabîbim şerbet-i lütfun sakınma mübtelâlardan
Devâ eyle terahhum kıl katı bîmâr olmuşlar

Ferîde rişte-i tab'a dizerken lü'lü'-i nazmı
Görür kim her suhen bir nev zemîn-i eşâr olmuşlar

37
"EFÂHİM-İ RİCÂL-İ DEVLET-İ ALİYYEDEN ATÛFETLÜ SAÎD EFENDİ HAZRETLERİNİN GAZELİNE NAZÎRE"

Mef û lü/me fâ î ü/me fâ î lü/feû lün

Ey murg-ı seher nağmelerin zârıma uydur
Âgâzını elhânını güftârıma uydur

Çün gonce firâkıdır iden nâleni efzûn
Hârın sitemin sen dahi ağyârıma uydur

Aşkını ayân eyleme ey bülbül-i mehcûr
Pervâne-sıfat râzını esrârıma uydur

Ey dil talebin vuslat-ı Mevlâ ise her şeb
Ezkârını bu dîde-i giryânıma uydur

Emr itdi Ferîdeye Saîd âlî-himem-kâr
Tanzîrini bu şi'r-i dürer-bârıma uydur

38
"MEYDÂNÎNİN GAZELİNE NAZÎRE"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Ney urup nîze derûn-ı nâyı güm güm gümledir
Mey-perestler neşvesi sahbâyı güm güm gümledir

Kays-veş derdile sayha eylese âşık eğer
Ser-te-ser her vâdî-i gayzâyı güm güm gümledir

El-hazer bir derdmendin âh-ı serdinden hazer
Şöyle kim germâbe-i bâlâyı güm güm gümledir

Cûş idüp deryâ-yı tab'ım nutka âgâz eylese
Gâr-ı endîşemde bin ma'nâyı güm güm gümledir

Atma topı ey Ferîde ma'rifet meydânına
Düşürür vehme dil-i dânâyı güm güm gümledir

39
"GAZEL "

Fâ i lâ tün/ fâ i lâ tün/ fâ i lâ tün/ fâ i lâ tün

Düşeli firâk-ı yâra yine baht-ı karamız var
O ruh-ı kamerden ayru ne siyeh sitâremiz var

Göriniz o yâr-ı hod-bîn bize eylemiş yine kîn
İdinir çü zulmi âyin dil-i seng-yâremiz var

Kurılur dîvân-ı aşkın sürilür zamân-ı aşkın
Okınur ezân-ı aşkın ne aceb minâremiz var

Elem ile bî-mecâliz sitem ile pür-melâliz
Yine pek şikeste hâliz dil-i pâre pâremiz var

Nice itmeyem ehle zâr beni yâre geçmiş ağyâr
İnanursa ol cefâ-kâr nidelim ne çâremiz var

Tenimizde cism ü cân ola ıyd-i vaslına kurbân
Nazarında hâzır el-ân görinür kanaramız var

İrişince tîğ-ı hasret o meh itdi kat'-ı ülfet
Eğer eyler ise şefkat ana çok müdâramız var

Yanarız çenâr-ı aşkız saçılur şerâr-ı aşkız
Coşarız bahâr-ı aşkız yem-i bî-kenâremiz var

İder ise lütf u ihsân   bu fakîre "Şeyh Şa'bân"
Der-i himmetinde pinhân   bize bes idâremiz var

Bu asrda biz vahîdiz gam u derdile Ferîdiz
Reh-i aşkda şehîdiz   bu ciğerde yaramız var

40
16/a "BİR ORMAN ARASINDA Bİ'L-BEDÂHE SÖYLENİLEN"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

İşidüp âh-ı derûnum inleşürler tağlar
Döğünür taşlar ile ahvâlime ırmağlar

Ra'd ü bârân sanma cânâ dîde-i ibretle bak
Ehl-i eflâk karalar giyüp benimçün ağlar

Âh ü efgânım görüp ta'n eylemiş a'dâ beni
Bu dil-i mecrûhumun derdin bilür mi sağlar

Olalı Mansûr-veş berdâr zülf-i dilbere
Hiç dil-i dîvâneyi bend eylemez bir bağlar

Firkatıyle ol meh senin dilim her rûz u şeb
Eşk-i çeşmim ey Ferîde seyl gibi çağlar

41
"KASTAMONI NÂİB-İ ESBAKI SÂMİH MONLANIN GAZELİNE NAZÎRE"

Mef û lü/fâ i lâ tü/me fâ î lü/fâi lün

Ol dil-rübâyı gör ki ne şûh-ı cihân olur
Gitdikce hüsn ü ân ile âşûb-ı cân olur

Levh-i cemâli sâde iken cevr iderse ger
Hatt-ı lebinde vefâ yazılur zamân olur

Bir gül-nihâl-i işve gerek hâkipâyına
Bülbül misâli cû-yı sirişkim revân olur

İtdi belâ-yı tîrine bu çarh beni hedef
Mecrûh-ı gamze olan gerçi bî-nişân olur

Bir dilde ki cevlân iderse hubb-ı Murtazâ
Olmaz esîr nefsine sâhib-kırân olur

Afv eyler ise Hazret-i Sâmih kusûrını
Elbetde Ferîde-i nâ-kâm kâmrân olur

(25 Zilhicce 301)

42
"YİNE NÂİB MÜŞÂRÜ'N-İLEYHİN GAZELİNE NAZÎRE"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Kemâl-i nahvetinden ol meh-i nevres selâm almaz
Şuâın mihrden zîrâ ki mâh-ı nâ-tamâm almaz

İden bezm-i elestde bâde-i aşk-ı hakîkat nûş
Bu işret-gâh-ı pür-gamda ele câm-ı müdâm almaz

Olursa nîşter-i mihnetle sad pâre dil-i mecrûh
Ki çarh olmazsa fass-ı mihr-i cevher tâm nâm almaz

Sadefdir tab'-ı kâmil nazmıdır gûyâ dür-i şehvâr
Bilür erbâb-ı irfân kıymetin lâkin avâm almaz

O meh-veş dil-bere hâl-i dil ger eylesem takrîr
Ferîde ol melek-sîmâ nidem arz-ı merâm almaz

43
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Şâh-ı aşkın bendesiyüz emr ider sultânımız
Râh-ı cânâna anın içün fedâdı(r)cânımız

Biz o ankâyız ki görmez dîde-i ağyâr bizi
Âlem-i lâhûtda çünkim bizim seyrânımz

16/b Derd ü hicr-i yâr ile âh eyleyüp şeb-ta-seher
Ney gib eyler figân bu sîne-i sûzânımız

Bülbül-âsâ gül-şen-i kûyında yârin ağlarız
Bû-yı vuslatla küşâd olmaz gül-i handânımz

İlm ü irfândan Ferîde olmadık çün behre-yâb
Bâri tolsun dâsitân-ı aşkıla dîvânımız

44
"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Firâkınla du çeşmimden akan hûnâbdır sensiz
Sirişkim mevcini gören sanur seylâbdır sensiz

Esirge ey tabîbim gel bana kıl lütfile dermân
Ki zîrâ derd-i hicrile bu ten bî-tâbdır sensiz

Mekânım bâğ-ı cennet olsa da yok zerre ârâmım
Kılur lerze cesed içre bu cân sîmâbdır sensiz

Şu resme derd-nâk oldum firâkınla a sultânım
Gönül turmaz figân eyler gözüm bî-hâbdır sensiz

Su'âl eyler isen şâyed Ferîde n'oldığın cânâ
Efendim derd ü gam dâim bana ahbâbdır sensiz

45
"GAZEL-İ RÂMİZ TAHMÎS-İ FERÎDE"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Gerekmez seyr-i gül-şen bana ey Şîrîn-zebân sensiz
Gerekmez ey melek-sîmâ bana sahn-ı cinân sensiz
Gel ey nûr-ı basar çeşmim döker her demde kan sensiz
Gel ey rûh-ı revânım hastadır cismimde cân sensiz
Bana zindândır hicr ü firâkınla cihân sensiz

Uyup ağyâra ey gül râh-ı cevre lütf kıl gitme
Cefâ-yı hâr-ı hicrinle dil-i mecrûhum incitme
Sirişkim sû-be-sû Nîl-veş firâkın ile akıtma
Gel ey dil Mısrının fermân-beri lütfun dirîğ itme
Ne hâsıl taht-ı dilde ey Züleyhâ-yı zamân sensiz

Cemâlin şem'ine pervâne-âsâ bu gönül mâil
Fitîl-i aşkıla yanmakdayım mânende-i kandîl
Yed-i lütfun ile eşk-i du çeşmimi efendim sil
Beni bu dîde-i hasretle ağlatma terahhum kıl
Revândır gözlerimin yaşı cânâ an be an sensiz

Hayâl-i zülf-i hâlinle görüp bin dürlü ma'nâlar
Bu şeb fikr-i visâlinle geçirdim nice hulyâlar
Mekânım oldı ey mâh şimdi Mecnûn gibi sahrâlar
Hevâ-yı kâkülünle başıma dûş oldı sevdâlar
Helâk eyler beni zâlim bu aşk nâgehân sensiz

17/a Bozuldı leşker-i sabrım aman sultânım imdâd it
Harâb oldı gönül mülki keremler eyle âbâd it
Esîr-bend-i firkatdir Ferîde zârın âzâd it
Vefâ-yı müjde-i vaslınla cânâ Râmizi şâd it
Ne yapsun neylesün mecbûrî ey hûb-ı cihân sensiz

46

"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Kiminçündür benim bu kîl ile kâlim mürüvvetsiz
Kiminçün makdem-i ağyâra pâmâlim mürüvvetsiz

Kiminçün bunca demler âh u vâh eyledi sûzişler
Kiminçün rûz (u) şeb âh oldı ahvâlim mürüvvetsiz

Kiminçündür aceb bir sormadın mı nâle vü zârım
Kiminçün görmedin mi kâmet-i dâlim mürüvvetsiz

Kiminçün böyle muhrik oldığım nâr-ı gam-ı aşka
Kiminçün nâle ile geçmede hâlim mürüvvetsiz

Kiminçün ser-fürû eyler idim nâdâna insâf it
Kiminçün hâtır-ı ağyâra meyyâlim mürüvvetsiz

Kiminçün terk idüp ahbâbımı gurbetlere düşdüm
Kiminçün ağlamakdır mâh ile sâlim mürüvvetsiz

Kiminçündür Ferîde ahkarın nâlân ü efgânı
Kiminçün zehr-i gamlar yutdum ey zâlim mürüvvetsiz

47
"MİSL-İ BÂKÎ VÜ NEF'Î DİNMEKLE Bİ-HAKK-I SEZÂ ESÂTÎZE VE EBLAĞ-İ ULEMÂ VE ŞUARÂ KASTAMONILI EL-HÂC MÂHİR EFENDİ HAZRETLERİNİN GAZELİNE NAZÎRE"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Dilâ pervâneyi gör nezd-i cânânda ne hâl olmuş
Yanup şem'-i cemâle mahv olup bî-per ü bâl olmuş

Aceb ka'rına irmiş var mı bilmem kulzüm-i aşkın
Bilenler bir haber virmez gerekse bin su'âl olmuş

Olup cevher-fürûş çârsû-yı ilm ü irfânda
Bu nev-güftâr-ı Mâhir dür-i şeh-vâra misâl olmuş

Değildir ârife âsân hemîn ref'-i hicâb itmek
Anınçün bezm-i uşşâkda dem-â-dem kîl ü kâl olmuş

Hakîkat râhına azm eyleyenler hep be-kâm oldı
Azîzim gör mecâz ehlini mahrûm-ı visâl olmuş

Suhen gül-zârına revnak viren tab'ım bahârıdır
Bu şi'r-i ter Ferîde bir gül-i rengîn-hayâl olmuş

Kemâlât içre bî-hemtâ o Mâhir ü Azmî-i yektâ
Ferîdü'l-asr-veş nazmı bütün nükte-me'âl olmuş

48
17/b “ESÂTÎZE-İ ŞUARÂDAN HIFZI BEĞ EFENDİ HAZRETLERİNİN GAZELİNE NAZÎRE”

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Safha-i ruhsâra gelmiş didiler müşgîn hat
Bahtı kara oldı uşşâkın değil ise galat

Eşk-i çeşmim akarak her şeb olur bir cûybâr
Murg-ı hâbım âb içinde raks ider mânend-i bat

Hâlîdir rûyında yârin sırr-ı hüsni keşf iden
Mushaf okunmaz yazılsa anda harf bî-nukat

Hâr-veş ağyâr alup ol goncenin etrâfını
Göricek herkes didi lâ tenzur illâ fi’l-vasat

Peyrev oldum Hıfziyâ hıfzımdadır ilm-i suhen
Mekteb-i nazm içre zîrâ ben Ferîdeyim fakat

49
“ESÂTÎZE-İ ULEMÂ VE ŞUARÂDAN PEDERİM BAHÂR-ZÂDE RÂŞİD EFENDİNİN GAZELİNE NAZÎRE”

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Nasb idelden hüsrev-i aşk dilde bir âlî otâğ
Mâsivâ ehline gönlüm eyledim muhkem yasağ

Dâğdâr-ı aşk olan bakmaz fenâ gül-zârına
Söylenür darb-ı meseldir “Âşıka dağ üsti bağ”

Âşinâ-yı âlem-i ulvî isen ankâ-sıfat
Lâşe-i sıflîye rağbet itme aslâ hem çü zâğ

Kalma zulmet içre gir dil hânesine mürşîdin
Kalb-i ârif gibi olmaz ey gönül rûşen çerâğ

Peyrev olmaklık Ferîde güftehâ-yı Râşide
Benzemekdir bülbülün âvâzesine kâğ kâğ

50

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Ağla gözüm ağla hemân yârân gidiyor el-vedâ
Ehl-i derdin derdine dermân gidiyor el-vedâ

Hak selâmetler vire cânân gidiyor el-vedâ

Şehrimizde hem iki vâlâ-neseb mihmân idi
Bezm-i kâş içre anlar bir gül-i handân idi

Firkatin çeksün gönül cânân gidiyor el-vedâ

Hâtıra gelmek firâkın olmuş idi pek muhâl
Hâl-i zârımdan eğer çi eyler isen bir su'âl

Âh kim dil derdine dermân gidiyor el-vedâ

Ey felek nitdim sana ben dâimâ zâr eyledin
Gâh firkat gâh mihnet ile gam-hâr eyledin

Firkatim tecdîd içün mihmân gidiyor el-vedâ

Ben Ferîdim derd ü mihnetdir nasîbim dâimâ
Hecr-i ahbâb ile her dem ağlarım subh ü mesâ

Bu şeb içre ol meh-i tâbân gidiyor el-vedâ

51
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Âşık isen sâlikâ âyîne-i dîdâra bak
Mâsivânın zulmetinden kurtılup envâra bak

Dürr-i pendim gûşuna mengûş idersen ey gönül
Men arefden dem-be-dem keşf olunan esrâra bak

Mâsivânın kesretinden fâriğ ol itme nizâ'
Hazret-i şeyhin tutup destin hemân bu kâra bak

Na'ra-i sırr-ı Ene'l-Hakdan haberdâr olmağa
Aşk yolunda terk-i cân itmiş olan berdâra bak

Tâlib-i aşk-ı hakîkat buldı encâmı necât
Ey Ferîde sen hemân ihlâs ile ezkâra bak

52
"PEDERİM RÂŞİD EFENDİNİN GAZELİNE NAZÎRE"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Nice demdür ki kûy-i yârdan ey dil haber gelmez
Gidüp eğlendi peyk-i âha noldı debeder gelmez

Nişest-i yâra sahn-ı sînemiz âmâdedir her dem
Dirîgâ hiç tenezzül eylemez kat'â eser gelmez

Firîb-i dil-bere aldanmamak mümkin midir ey dil
Eğer çi işte geldim va'de eyler de gider gelmez

Feresrân-ı fesâhat nev-zemînde nazm ü nesr eyler
"Velî bel hüm edallün" mazharından hiç hüner gelmez

Yine sevdâ-yı zülf-i yâr ile pür-ıztırâbım ben
Hayâl-i hâb-ı râhat dîdeme şeb-ta-seher gelmez

Gönül âzâr-ı ta'na âşinâ bîgâneye sabr it
Garîbin başına garîb diyârında neler gelmez

Nice tanzîr-i nazm-ı Râşid üstâda kâdirsin
Bu günlerde Ferîde tab'ına hiç şi'r-i ter gelmez

53
18/b "PEDERİM MUMÂ İLEYHİN GAZELİNE NAZÎRE"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Hadîs-i aşk söyler perdeden tanbûrı söyletin
İder meclisde gulgul sâgar-ı fağfûrı söyletin

Neyin âvâzesinden bezm-i işret-gâhda görsen
Ne resme darb-ı mutrıb-ı hurdedir santûrı söyletin

Ne kanlar yutdığın lâle gibi sahrâ-yı aşkında
Bilürdük hâkipâyında dil-i meksûrı söyletin

Su'âl itme yüri Mûsâya esrâr-ı tecellîden
Ne sırr idi o sırrı bilmez idi Tûrı söyletin *

Süleymân-ı ins ü cinne lütfını mebzûl ider iken
Yine kurtulmadı havfden Ferîde mûrı söyletin

.

---

* Bu dört beyt şâirenin cöngünde babası nâmına kayıtlıdır

54
" TERKÎB-İ BEND"

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Dâd elinden senin ey zâlim ü gaddâr felek
Eyledin ehl-i dile kîneni izhâr felek
Kime feryâd ideyim senden ey ağyâr felek
Devrini aksine itdin yine bed-kâr felek
Hîlede mâhir imişsin yüri iy ayyâr felek
Ansızın itmedesin ârife âzâr felek
Şöhretin cevri nedir söyle sitemkâr felek
Vakti mi şimdi nedir böyle bu etvâr felek
Ne revâ eylemek ehl-i dile bin cevr ü cefâ
Unsurunda yok imiş zerre kadar mihr ü vefâ

Garazın nâr-ı firâka yakasın ehl-i dili
İdesin bâd-ı hümûmâtla pejmürde güli
Şâd ü handân idesin tâife-i mübtezeli
Ya'nî zu'mınca idersin yine ber-haber ameli
Tîğ-ı kahrınla kesüp şimdi hayâl-i emeli
Kimse ümmîd-i vefâ eylemez illâ ki deli
Senden erbâb-ı ukûl havf ü hazer eylemeli
Ba'd ez-în gayret idüp sana gönül virmemeli
İltifât-ı keremin ile ferah-nâk sefele
Ne içün bunca adâvet bilemem ehl-i dile

Yanına sanma kalur eylediğin bunca vebâl
Siteminden gice gündüz ider âh ehl-i kemâl
Gösterüp fırka-i dânâlara ruhsâr-ı Celâl
Bir alay câhil nâdâna olursun meyyâl
İltifât-ı nigehin ârife bir emr-i muhâl
Zerrece sende vefâ olması beyhûde hayâl
Seng-i âhımla delem sîneni gırbâl-misâl
Çarhına taş tokunup kırıla mânend-i sifâl
19/a Himmetin var ola ki ehl-i dili şâd itdin
Kahrına mazhar idüp anları berbâd itdin

Ey veliyy-i niam dâd-resm-i sultânım
Nüktedânım kerem-âlûd mürüvvet-kânım
Reşk ider idi Ferîde bana her akrânım
Yeridir olsa fedâ yoluna cism ü cânım
Her cihet ben dahî asrında suhen-sencânım
Bir tesellî kerem it benzime gelsün kanım
Âb-ı lütfunla söyündür bu dil-i sûzânım
Koyma âlûde vü hicrânda beni cânânım
Defter-i câriyegâna kerem it kayd eyle
Şâhin-i lütfun ile murg-ı dili sayd eyle

55
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Sâf-dil olmak dilersen bir cemâle âşık ol
Vuslatı ister isen aşkında anın sâdık ol

Hubb-i dünyâ terkini it gir erenler râhına
Ol cemâl-i bî-misâli görmeğe pes lâyık ol

Âb-ı tevhîd ile pâk eyle gönül mir'âtını
Zikr-i Hakk ile dem-â-dem her seher uyanık ol

Bâde-i irfânı nûş itmiş isen bezm-i ezel
Terk idüp laf-ı dürûğı Hak kelâmı nâtık ol

Bülbül-âsâ hâr-ı mihnetden figân itme gönül
Şem'-i aşka can atan pervâne-âsâ yanık ol

Ger Ferîd-i asr olam dirsen cihânda ey gönül
Râh-ı Hakda baş ü cândan dâimâ usanık ol

56
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Sor bana cevrin ile ey nahl-i nâz çekdiklerim
Elleri bağlu kapunda pür-niyâz çekdiklerim

Kays ü Leylâ kıssasın basdırdı gussam neyleyim
Firkatinle ey gözi sehhâr-bâz çekdiklerim

Vuslatın ümîdi ile deşt ü sahrâda gezüp
Germ ü serd cevrin ile kış ü yaz çekdiklerim

Vir cevâb bu nâme-i dil-sûzuma lütf eyleyüp
Sen lisânımdan hemân ey hâme yaz çekdiklerim
....

57
"GAZEL"

Müs tef i lün/müs tef i lü /müs tef i lün /müs tef i lün

İrişdi firkat odı hayf   derdile sînem dağlarım
Şeydâ olup hecrinle âh   mânend-i deryâ çağlarım

Sanma beni kim sensizin bir lahza gönlüm şâd olur
Leyl ü nehâr hiç turmayup   firkatle dâim ağlarım

Bir hâlete irgürdi kim   derd ü gamın bî-çâreyi
Zencîrler zabt eylemez   gönlümi sana bağlarım

19/b Bi'llah cânânım inan sanma beni söyler yalan
Aşk ateşi yakdı beni sızdırdı tende yağlarım

Bilmem Ferîde-veş bu dem sen de aceb nâlân mısın
Bildir efendim lütf idüp yohsa tehî mi ağlarım

58
“GAZEL”

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Ezel takdîr-i Hak bahtım dil-i mahzûna uydurmuş
Akan hûn-âbe-i çeşmimi bahr-i hûna uydurmuş

Pür itmiş cevher-i derd ü mihenle yok tehî bir yer
Gönül sandûkasın gencîne-i Kârûna uydurmuş

Beni bir gamzesi câdû kemân-ebrûya kul itmiş
Anınçün nâle-i feryâdımı kânûna uydurmuş

Melâhat câmesin hayyât-ı kudret-âferîn olsun
Biçüp anı be-gâyet kâmet-i mevzûna uydurmuş

Ne hikmetdir Ferîde za’ferâna rû-yı uşşâkı
Ruh-ı cânâneyi reng-i mey-i gül-gûna uydurmuş

59
"GAZEL"

Mef û lü/me fâ î ü/me fâ î lü/feû lün

Bir va'd-i dürûğ eyledi cânânım inandım
Sad hayf ki hicrân ile gözyaşına kandım

Bilmem o cefâ- pîşe aceb yâr olacak mı
Ol itdiği ahdini tamâm subha dek andım

Gördüm o sitem-kârımı ben âlem-i hâbda
Yanımda sanıp bağteten etrâfım arandım

Ağyâr-ı siteme eyledim envâ-ı teemmül
Uykuya varır varmaz o fikr ile uyandım

Dimişdi bana hâlini arz eyle Ferîde
Çün ben dahî sen gibi bu aşk nârına yandım

60
"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Felekden ol kadar mihnet dil-i mehmûme gelmişdir
Ne bir erbâb-ı ikbâle ne bir mezmûme gelmişdir

Gelir her gün mevâlât üzre gam-ı ta'yînimiz vardır
Ezel taksîm olunan murgdur san bûme gelmişdir

Cefâ dersin alurmış dâimâ ağyârdan ol şûh
Anınçün sarf-ı inkârım hemân mefhûma gelmişdir

Olupdur müjde-i vaslın dil-i bîmârıma dermân
Çü san tiryâke iksîrdir ki bir mesmûme gelmişdir

Aceb mi eylesem me'mûl efendim lütfunı zîrâ
Fakîr olan ganîlerden keremler uma gelmişdir

Tahammül kalmadı artık Ferîde mihnet-i dehre
Yeter çekdim ki bi'llahi bu cân hulkuma gelmişdir

61
"LEYLÂ'NIN GAZELİNE NAZÎRE"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Kişver-i tende bugün sultân kim gönlümdür ol
Cevher-i feyz-i kemâle kân kim gönlümdür ol

Arzû-yı nûr-ı ruhsârınla ta bezm-i ezel
Küfr-i zülfünle iden îmân kim gönlümdür ol

Âsitân-ı aşkının pîrâmeninde rûz (u) şeb
Bâl açup pervâz iden el'an kim gönlümdür ol

Gülşen-i kûyunda cûlar gibi feryâd eyleyüp
Nâle-i cân-sûz ile giryân kim gönlümdür ol

Selsebîl-i iltifâtından Ferîde dûr olup
Âb-ı hicr-i mihnete reyyân kim gönlümdür ol

62
"GAZEL"

Mef û lü/fâ i lâ tü/me fâ î lü/fâ i lün

Dil sûz-ı şem'-i aşk idi pervâne yoğiken
Pervâz-ı evc-i nâz bir hâne yoğiken

Ka'r-ı yem-i aşkda gûyâ sadef idim
Sâhil-serâ-yı kevnde dürdâne yoğiken

Şâh-ı mahabbet üzre gönül lâne-dâr idi
Ankâ-yı akalede hiç âşiyâne yoğiken

Câm-ı mey-i vahdetle mest idi gönül
Bu encümende sâkî vü meyhâne yoğiken

İbret-nümâ-yı âlem isem Kays-veş nola
Ben mübtelâ idim âkil ü dîvâne yoğiken

Zünnâr-ı aşkı ol sanemin der-miyân idi
Rû-yi zemînde râhib (ü) büt-hâne yoğiken

Tenhâ-nişîn-i derd idi her bâr Ferîde çün
Bu dehr içinde bûm ile vîrâne yoğiken

63
"GAZEL"
Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Eyâ Tûbâ sehî kâmet eyâ mümtâze-i devrân
Yüzün hûrî sözün kevser dehânın gonce-i handân

Senin kâküllerin şebbû mıdır reyhân mıdır eyâ
Dü çeşm-i nergisin câdû vü gamzen bir aceb fettân

İzârın gül saçın sünbül boyun serv-i hırâmândır
Ser-â-pâ gül-sitân-ı hüsn ü ateş ey meh-i tâbân

Dür-i dendânını seyreyleyenler neylesün lü'lü'i
Lebin yâkût-ı ahmer mi veyâhud rişte-i mercân

Husûsâ gerden-i sîmîn şifâfın hiç nazîri yok
Düşen câh-ı zenahdâna halâsa bula mı imkân

Teâla'llah zihî hisnet zihî iffet zihî ismet
Meger tertîb itmiş zâtını Cennetdeki Rıdvân

Vücûdun gül-bün-i ra'nâ sa gonce nahl-i pâkindir
Hemân bâd-ı nazardan hıfz ide ol Hazret-i Mennân

Nezâket câmesin ser-tâ-kadem giymişsin eğnine
"Refîk" itmiş Hudâ tevfîkını sultânıma her ân

Ferîde âcizen nev-sâlini tebrîke gelmişdir
Yetişdirsün nice sâle sizi ol Hâlik-ı Yezdân

64
"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Nice bir derd-i aşkınla yanam cânâ gözüm tolsun
Terahhum eyle sultânım garîbin şâd-mân olsun

Nasıl cân virmeyem ben râh-ı aşkında o cânânın
Dimiş ben ağlar isem gam değil ol dâimâ gülsün

Gönülde nâr-ı hasret sînede dâğ-ı gam-ı hicrân
Benim derdimle şimden gerü sünbüller saçın yolsun

Rakîbe fâş ider esrârımı bu rû-yi zerdim âh
Nice ben soldum ise ol adû dahi beter solsun

Bana cevr eyleyüp ağyâra meyl eyler ise ol yâr
Ferîde isterim Hakdan bana itdiklerin bulsun

65

"GAZEL"

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Bir hümâdır gönül ey meh hele laklak değil
Kati bâlâdan uçarsa ne var alçak değil

Tek güzel sen bana yâr ol bu hususda zîrâ
Rakîbâ hâtırını saymasa mutlak değil

Bana itdikleri cevri heme-ân yâd idişim
O cefâ-pîşe içün başına kakmak değil

Sen beni merhamet-i lütfa sezâ-vâr eyle
Hâkipâyın olurum kûyuna varmak değil

Üdebâ kemteridir gerçi Ferîde amma
Cühelâ fırkasına hamd ola mülhak değil

66
20/b "ECİLLE-İ DEVLET-İ ALİYYEDEN ATÛFETLİ HÂFIZ SAÎD BEĞ EFENDİ HAZRETLERİNE "TAHMİS""

Mef û lü/fâ i lâ tü/me fâ î lü/fâ i lün

Aldanma bu âlemin hazân ü bahârına
Dil virme gül-şenindeki verd ü hezârına
Değmez neşât-ı ıyş bu bezmin humârına
Olmaz tahammül zamânenin kâr u bârına
Tâkat gelür mi kibârının istikbârına

Mu'tâd-ı devr-i felek böyle her zaman
İtmez maârif ehlini hiç kâm-rân
Hayfâ ki kâm-âver olur câhil (ü) nâdân
Evzâ'-ı çarh-ı süfle-perveri gör ki hemân
Takdîm ider erâzili asrın kibârına

Eyler isen hâline ey dil sen insâf
Mir'ât-ı kalbini eyle jeng-i sivâdan sâf
Kenz-i hayâtın eyleme yok yere telef
Âlemde sakın eyleme sen lâf ile güzâf
Bak ömr-i azîzin zarar ü kârına

Ehl-i kemâlin olmasa ger lütfı mezîd
Afv-i keremin Ferîde-i zâr eylemez ümîd
Pehnâ-yı maârif içre olup destine cerîd
Çâpük-süvâr-ı kemiyyet hâme-i Saîd
Sür'atle girdi nazmile inşâ diyârına

67
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Derde düşdü bu gönül muhtâc-ı dermân oldı âh
Kalmayup sabra mecâli zâr u nâlân oldı âh

Şem'-i rû-yi iştiyâkile bu dil pervâne-veş
Nâr-ı hicrâna düşüp biryân (u) sûzân oldı âh

Gûş idüp dil-dârının güftârını bu mürde dil
Ber-hayât olup hemân mebhût ü hayrân oldı âh

Va'd kılmışdı bana lütfum dirîğ itmem diyü
Anladım ki itdiği va'de peşîmân oldı âh

Hayli demler gönlümün kâşânesi ma'mûr iken
Tîşe-i gamla Ferîde şimdi vîrân oldı âh

68
"GAZEL"

Mef û lü/fâ i lâ tün/ mef û lü/fâ i lâ tün

Virmiş iken sana dil ey şûh-ı mâh-pâre
Tîğ-ı sitemle kıldın   sînemi pâre pâre

Senin firâkın ile kalmadı zerre hâbım
Râhat ider mi insan olsa firâş-ı hâre

Girdâb-ı gamda kaldı dil-keştesi sad eyvâh
Bâd-ı ferah esüp âh çıkmaz mı bir kenâre

Cismim hilâle döndi ey mâh nigâh-ı lütf it
Kâm almağa cihânda hiç yok mı bana çâre

İnsâf kıl efendim hasret odına yandım
Lütf eyle dil-pesendim rahm it Ferîde-zâre

69
“ŞUARÂ-YI NEV-RESÎDEGÂNDAN KASTAMONILI TEVFÎK EFENDİNİN GAZELİNE NAZÎRE”

Mef û lü/fa' lün/ mef û lü/fa' lün

Ey hüsn-i nâ-yâb   ins ü perîde
Görmez misâlin   hiç âfrîde

Kıldım takaddüm   rûz-ı elestde
Seyyâr-ı aşkım   kalmam geride

Feyz-i mahabet   cûş eyleyince
Jeng-i sivâyı   dilden az ide

Lemeân ederse nûr-ı tecellî
Yak nâr-ı aşka cân u seri de

Pervâne isen   şem'-i cemâle
Mahveyle cismin   bâl ü peri de

Ey hal-i anber vey rû-yi ateş
Dil micmerine   bes ahker ide

Bu kesret içre   ger kaldım ise
Vahdet elinden   oldum bürîde

Nâsûtı geçmek   lâhûta irmek
Olur müyesser   sâdık mürîde

Kâl olduğumçün   aşk potasında
Fark itmez oldum sîm ü zeri de

Ehl-i kemâlin bir nîm nigâhı
Eyler sühendân nev şâiri de

Tevfîka mazhar   eyler ise Mevlâ
Kâm âver eyler   bu ahkarı da

Pîr-i tarîkat   himmet iderse
Halvetde vuslat   bulur Ferîde

70
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Âh ider miydim ele karşu merâkım olmasa
Neyler idi dilde gam şu bu merâkım olmasa

Keşt-i deşt kılmaz idim sevdâ ile vahşî-sıfat
Bir peri-rû gözleri âhû merâkım olmasa

Tîr-i gam amacı eyler mi idim ben sînemi
Dilde âh kim ol siyeh ebrû merâkım olmasa

Şemm ider miydim bu dehrin gonce dest-bûsını
Ârız-ı cânân ile gîsû merâkım olmasa

Ülfet itmezdi gönül belki Ferîd ile dahi
Tâze mazmûn şâir-i hoş-gû merâkım olmasa

"TASHÎH"

Dersaâdete ibtidâ-yı seyâhatimde söylediğim zîrde muharrer gazel Fatin Efendi Tezkiresi'ne derc buyurulmuşdur fakat tercüme-i hâl-i câriyânım "Bahar-zâde kerîmesi" yazılmak lâzım gelür iken sehven "Hammâmî-zâde kerîmesi" yazılmışdır bu da ecdâd-ı izâmımız evkâfından Kastamonıda vâki' Firenkşah Cemâleddin Hamamının tevliyeti öteden berü hânedânımız uhdesinde bulundığından ilerü geldiği vârid-i hâtır-ı câriyânımdır

71
"GAZEL"

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Fikr idüp baht-ı siyâhım katı yandım bu gice
Cevr ü cânân ile canımdan usandım bu gice

Seni bir şûh-ı sitem-ker diyü gûş itmiş idim
Ben dürûğ sanur idim şimdi inandım bu gice

21/b Şol kadar hicrinle akdı gözümden hûn-âb
Başdan ayağa değin kana boyandım bu gice

Hâb içinde görüp ol mâhı olunca bî-dâr
Şevk-ı hüsni ile etrâfım arandım bu gice

Kasem itmişdim o yâre dimeye hâlimi ben
Düşdü fırsat yerine geldi o ân bu gice

Harac kıldımsa nola sîm ü sirişkim yoluna
Sen gibi cevher-i nâdîde kazandım bu gice

Şeb-i firkat uzadı derd ü mahabbet gibi âh
Gâh hâbîde olup gâh uyandım bu gice

Âh u zârıma bakup kıldı terahhum bana yâr
Ey Ferîde hele ben andan utandım bu gice

72
"GAZEL"

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Görmedim bir güzel ol rû-yı kamerden başka
Bulmadım âhıma dem-sâz seherden başka

Sîm-i eşkim reh-i cânânıma îsâr itdim
Müjde-i vaslına yok cân ile serden başka

Câhilin câhı ise rif'ati bu âlemde
Olmaz izzet kişiye ilm ü hünerden başka

Pister-i hâk-i mezelletde kalur ârifler
Yokdur âsâyiş olan ahmak hardan başka

Nâr-ı aşkıla bu dil hânemiz oldı vîrân
Nâle-i âh gelür sûz-ı ciğerden başka

Cevher-i aşk u gam mihnet-i âlâmı bana
Kimse bahş itmedi sultân-ı kaderden başka

Gül-şen-i dehri Ferîde gibi çok geşt itdim
Görmedim bülbüle yâr gonce-i terden başka

73
"GAZEL"

Mef û lü/mefâ î lü/me fâ î lü/fe û lün

Bu âşık-ı bî-çâreni cânânım unutma
Evrâdım olan âh ile efgânım unutma

Yâd it beni gâhîce güzel bezm-i safâda
Hem-sohbet iken dîde-i giryânım unutma

Dil fark idemez oldı gamın ile cihânı
Zulmetde kalan bu dil-i nâlânım unutma

Ey hûb-ı cihân Hazret-i Allahı seversen
Yoluna nisâr eylediğim cânım unutma

Bî-çâre Ferîden heme-ân nâle-günândır
Nezdinde olan ahd ile peymânı unutma

74
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Kevkeb-i bahtım uyandı rû-yı mâhım bu gice
Hâkipâya varmışım rü'yâda şâhım bu gice

Fikr idüp hecrin ile geçmiş olan gam günlerin
Ağladım derd ile ey çeşm-i siyâhım bu gice

Zulmet-i şeb sanmanız yer yer cihânı târ iden
Kapladı çünkim cihânı derd-i âhım bu gice

Mısr-ı dilde tutdı mesken aşkın ey Yûsuf-cemâl
Nîl-veş eşkimle toldı hâb-gâhım bu gice

Vasl-ı cânân ile oldum ey Ferîde şâd-mân
Zâil oldı hamd ola hâl-i tebâhım bu gice

75

22/a "MERHÛM ZEVCEMİN YÂDİGÂRI OLAN SAATİN GÂİB OLMASI CİHETİYLE GÂYETLE DİLSÛZ OLMAKLIĞIMDAN NÂŞİ SÖYLENMİŞDİR"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Âh kim çıkdı elimden koynumun zer saati
Hasretiyle kalmamışdır gönlümün hiç râhatı

Yâdigâr-ı yâr idi toğrı gider gam-hâr idi
Yirmibeş yıldan beri itmiş idim ünsiyeti

Zer gibi zerd ola rûyı hem ayarı naks ola
Mekr ile ger bî-gâneler eylediyse sirkati

Yelkovan-veş rûz u şeb rızkı içün çeksün taab
Soksun akrebler vücûdın göre renc ü mihneti

Kıldı rakkâs-ı felek çarh gibi sergerdân beni
Niçe tolablar ile virdi bana çok zahmeti

Yeğdirir zencîr-i zülf-i yâr ile bend olması
Kayd olup derd-i gama çekmekden ise firkati

Ben Ferîde-veş gam u mihnetle ferdim dehrde
Geçmedi âlâmsız bî-çârenin bir sâati

76
"GAZEL"

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Kimler itdi güzelim düşmene hem-râh seni
Uğradır varta-i uzmâya o bed-hâh seni

Ney gibi sîne-i ağyâr hasedinden delinir
Göricek meclis-i uşşâkda ey mâh seni

Âh ü feryâd –ı niyâzım eser itmez mi sana
Yohsa kılmaz mı figânım aceb âgâh seni

Hâb-ı nahvetde ise çeşm-i siyâhım şimdi
Uyarır bir gün olur âh-ı seher-gâh seni

El-aman eyle hazer nâvek-i âhımdan hazer
Hedef eyler bu Ferîde gibi nâ-gâh seni

77
"GAZEL"

Mef û lü/mefâ î lü/me fâ î lü/fe û lün

Yâ Rab acabâ kûyına yârin varılur mı
Hâk dür-i eşk-i terim ile karılur mı

Cân istese vir derdine dermân ider ol şûh
Âsânlığla zahm-ı muhabbet sarılur mı

Pek inceden ince arama her sözi ey dil
Hiç bahs-i miyânı ile kıl kırk yarılur mı

İstersem eğer bu gazele ben dahi tanzîr
Erbâb-ı maârif bana bilmem darılur mı

Pek vesveseye zâhib olupdur bu Ferîde
Yâ Rab acabâ kûyına yârin varılur mı

78

"KASTAMONIDA DEFÎN-İ HÂK-İ ITIR-NÂK HAZRET-İ PÎR ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ KADDESE SIRRUHU'L-CELÎ HAZRETLERİNİN POST-NİŞİNLİĞİNE BOLIDAN GELEN E'Ş-ŞEYH İBRÂHİM ŞEVKÎ EFENDİ HAZRETLERİNE"

"GAZEL"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Sabâdan geldi bir peygam bahâra hoş letâfetle
Küşâd oldı gül-i tab'ım bu tebşîr-i meserretle

Aceb mi tûtî-âsâ nağmeler kılsam sürûrumdan
Çü vahdet gül-şeninin bülbüli geldi saâdetle

22/b Getürdi kuvve-i kudsiye zencîri ile el-hak
Cenâb-ı Pîrden me'mûrdur irşâda hakîkatle

Yegâne gevher-i yektâdır ol zât-ı ulüvvü'ş-şân
Tolıdur genc-i kalbi cevher-i ilm ü fazîletle

Dil-i vîrânemiz zulmetde idi leyle-i gamda
Ziyâ bahş itmeyeydin sâlikâna "Şevk"-i himmetle

Azîzim eyledin âşıkların dil-i mürdesin ihyâ
Mesîhâ-veş irişdi makdem-i feyzin mehâbetle

Bu dergâhın Ferîde ahkarı böyle duâ eyler
Yaşa ey mürşid-i âgâh yaşa dâim hilâfetle

79
“HIDÎV-İ MISR HÂNEDÂNINDAN CEMÎLE FÂZILA HANIMEFENDİ HAZRETLERİNİN TARAF-I CÂRİYÂNIMA İRSÂL BUYURDUKLARI “MANZUM NÂMELERİNE CEVÂB””

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Yüri ey nâme yüri âh-ı seher-gâh gibi
Hâk-i pâyına eriş nâle-i cân-gâh gibi

İdesin hâl-i dil-i zârımı bir bir takrîr
Yohsa haddim değil ol şâha kılam ben tahrîr

Ey ulüv-hümemâ ma’aden-i ilm ü irfân
Ey cemîlü’ş-şiyemâ “Fazıla” devr-i zamân

Pûs idüp sîne-i dilber gibi sürdüm yüzüme
Sonra ta’zîm ile hırz eyledim anı özüme

Gördüm envâ’ çiçekler ile zînetlenmiş
Sanmışım kendimi firdevs-i berîne girmiş

Hızr-veş müjde-i cism buldı hemân âb-ı hayât
Şevk-ı ihsânınla gitdi gönülden zulümât

Varmağa bezm-i muallâsına ta’cîl eyle
Dâmen-i devletini acz ile takbîl eyle

Evvelâ eyle kusûrını sen istirhâm
Sonra söyle ne ise arz-ı merâm

Sad hezâr hamd-i firâvân bu mâh-ı şa’bân
Eyledin câriyeni nâme-i lütfa şâyân

Bâ-husûs nezd-i fakîrâneme ihdâ olunan
Câr deh kıt’a varak-pâre-i âlî bulunan

Bu inâyât bu ihsân bu lütfa yetdim
Der-akab secde-nihâd ile teşekkür itdim

Şem idüp bû-yi kerîmânenizi ve’l-hâsıl
Gûyiyâ dergeh-ı ülyânıza oldum vâsıl

23/a Sen bugün mısr-ı melâhatde oluben sultân
Şâd kıl câriyeni bi-izz be-misl-i ihvân

Bir niyâzım dahi var zât-ı ulüvvü’ş-şânından
İtme me’yûs beni nâme-i ihsânından

Ser-levha-i nâmem ki ne tersîm itsün
Zînet-i elfâz-ı hurûfı ile ne terkîm itsün

İtmesün dest-dırâzlık yed-i bîgâne aman
Kıl kerem her ne ise yaz bana emr u fermân

Va’dini itme ferâmûş eyâ âlî-neseb
İltifât-ı nigehin bana cihânda matlab

Nâmemin zarfına elkâbı ne yolda yazayım
Nerede kangı mahal semtine takdîm ideyim

Bunları bildir efendim yazayım arz-ı hâl
Zâde-i tab'ım olan nev-gazeliyân lâl

İtme tasdî' Ferîde yeter itnâb-ı kelâm
Arz-ı hâlini duâ eyleyerek it itmâm

Nil-veş devlet-i ömrün kıla Mevlâ vâfir
Hânedânınla berâber olasın kâm-âver

80

23/b “EŞRÂF-I MEMLEKETDEN SÂHİBÜ’L-HAYRÂT ŞEMSÎ-ZÂDE EL-HÂC MUSTAFA BEĞİN TA’MİR İTDİRDİĞİ CÂMİ-İ ŞERİF HAKKINDA”

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

E’s-salâ ey mü’minîn gelüp kılın bunda namaz
Mazhar-ı gufrân ide sizleri de Rabb-ı Mecîd
Bin ikiyüz dahi seksen dörtde ta’miri bilin
Eyleye mi’mârını Mevlâ kederlerden baîd

81

“KUTB-I AKTÂB-I CİHÂN HACI BAYRÂM-I VELÎ KUDDİSE SIRRUHU’L-CELÎ HAZRETLERİNİN TARÎKAT-I ALİYYESİ NISF-I KASTAMONIDA ATABEĞ GÂZİ CÂMİ-İ ŞERÎFİNDE BİR HAYLİ SENELERDİR TA’TÎL OLMUŞ İKEN HASBETEN LİLLAH-İ TEÂLÂ ERKÂN-I MEZKÛREYİ İHYÂ BUYURAN SÂHİBÜ’L-HAYRÂT EŞRÂFDAN EL-HÂC MUSTAFA BEĞİN HAFÎDİ E’Ş-ŞEYH HÂFIZ ZİYÂ EFENDİNİN POST-NİŞÎNLİKLERİNE DÂİR TÂRİH”

Müs tef i lâ tün/fâ i lün/müs tef i lâ tün/fâ i lün

Kutb-ı cihânın serveri ehl-i hakîkat rehberi
Ol Hacı Bayrâm-ı Velî Serdâr-ı ceyş-i evliyâ

İrşâdı âfâka yetüp şems-i kerâmâtı irüp
Bu Kastamonı şehrine virmiş idi nûr-ı cilâ

Ya'ni Atabeğ şeyhi ol Şemsî Efendi-i be-nâm
Olmuş halîfe ced-be-ced bu dergeh içre dâimâ

Fâtih Atabeğ Câmii olmuşdı irfân mecmaı
Pîr u civânân her biri irşâd olurdı câ-be-câ

Hayli zamanlardan berü bu hıdmetin îfâsına
Kimse muvaffak olmayup nâ-bûd idi bir reh-nümâ

Ol zât-ı âlînin yine gül-şen-serâyında bugün
Bir goncesi açıldı kim bülbül der isem de sezâ

İlm u tarîkat ma'rifet zâtında mâder-zâddır
İsmi gibi virdi ziyâ meh gibi oldı rûşenâ

Âlî-neseb vâlâ haseb sâhib-i tevâzu' pür-edeb
Erbâb-ı aşk dergâhına elbetde eyler iltica

Kıldı erenler himmetin yazdı Ferîde târihin
Cevher gibi olup azîz postunda pîr ol çok yaşa

Ömr ü füyûzâtın ile günden güne ide füzûn
"Çün şem'-i rûh-ı ceddini ihyâ ider nûr-ı Ziyâ
"1306"

82
“KASTAMONI DEFTERDÂR-I ESBAK REFİK BEĞE RÜTBE-İ ÛLÂ İHSÂN BUYRULDUĞUNA DÂİR”

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Didi hâtif Ferîde yaz hemân târîh-i cevher-dâr
Ki gönderdi Refîk Beğe şehenşâh rütbe-i ûlâ

“1304”

83
”CENNET-MEKÂN PEDER-İ BOZORKVÂRIMIN FEVTİNE SÖYLENİLEN” *

Fe i lâ tün/ fe i lâ tün/fe i lün

Âh kim bu felek-i bed-devrin
Elem-i mihneti câna yetdi

Hâce-i ehl-i ulûm Râşid Efendi çün **
Ki bu dem medrese-i âhirete azm itdi**

Pîr olup hısn-ı maârifle hemîn
Yüz yaşında ise de ol bitdi

Öyle bir zât-ı fazîlet kânı
İbret al çerh-i sitem-ker nitdi

Bin ikiyüz tok(u)san beşde âh
Gülşen-i ilm ü kemâlin de bahârı gitdi**

Rûhuna okuyalım Fâtihayı
Umarız Hak ana rahmet itdi

---

* Ferîde Hanımın eli ile yazılı cönginden nakl edilmişdir
**İşaretli yerlerde vezin bozuktur.

84
24/b "GAZEL"

Fe i lâ tün/ fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lün

Dil düşüp kulzüm-i aşka ne aceb cûş itdi
Çekdiği derd ü gamı cümle ferâmûş itdi

Tîr-i müjgânı ciğer-gâhımı yardı geçdi
Dîde-i mest ayık gönlümü serhoş itdi

Neşvesi bende zuhûr itdi geçen şeb yâ Allah
Ya'nî mahfîce efendim yine mey nûş itdi

Cân u dilden o mehin bendesi oldumsa nola
Arz-ı hâlime bakıp nâlemizi gûş itdi

Dâd elinden dilimin âh kime derdim diyeyim
Sabrı güç çâresi güç derde beni dûş itdi

Ol gazâle nice ben derdimi takrîr ideyim
Çeşm-i mesti dil-i pür-gûyımı hâmûş itdi

Yoğiken ruhsat-ı cânâne Ferîde küstâh
Mest iken dilîrini pûş ü der-âgûş itdi

85
"GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Âh kim bir âşık-ı şûrîde hâl oldum yine
Gönlümü elden çıkardım pây-mâl oldum yine

Tâk-ı ebrûsın görelden gitdi ârâmım benim
Tâkatim tâk oldı gamdan bî-mecâl oldum yine

Gönlümün m'amûresi vîrân olaldan hecr ile
Künc-i gamda tâlib-i genc-i visâl oldum yine

Hasret-i la'linle yandı gam beyâbânında dil
Sun lebin kim teşne-i âb-ı zülâl oldum yine

Bî-vefâlar sûretin dilde Ferîde nakş idüp
Yanarım bir şem'a fânûs-ı hayâl oldum yine

86
"PEDERİM MERHÛMUN GAZELİNE NAZÎRE"

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Vefâsın görmedik çünkim biz o dilberden el çekdik
Uçup bülbül gibi nâlân gül-i ahmerden el çekdik

Olalı tab'ımız merdüm zen-i dünyâyı terk itdik
Bi-hamdi'llah bu dem bizler zer ü zîverden el çekdik

Bulunmaz dersimiz ta'lîm ider hâce bu âlemde
Ledünnî ilmine kıldık heves ezberden el çekdik

Şuâ-ı şems-i âlem sâyesin arzu idüp her bâr
Gözüme zerre görünmez meh-i enverden el çekdik

Dırahşân oldığıyçün gönlüme bir şebçerâğ-ı nazm
Ferîde anınçün lü'lü' ü gevherden el çekdik

88

“VÂSIFIN GAZELİNİ TANZÎR”

Fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/ fe i lün

Nâr-ı hecrinle gönül nice giyinsün yürisün
Demidür vaslınla gayrı salınsun yürisün

Göricek lütfını kan tola derûn-ı a’dâ
İtdiğin bulsun o da varsun oğunsun yürisün

Kıl ucıyla güzelim bağla dil-i uşşâkı
Ser-i kûyunda kebûter gibi dönsün yürisün

Gelecek olur ise sahn-ı çemen-zâra o şûh
Dâimâ gül gibi al şala bürinsün yürisün

Katı çok çekdi Ferîde elem ü mihnetini*
Gayrı yetmez mi firâkınla sürinsün yürisün

(*) Ferîde Hanımın eli ile yazılı cönginde bu mısra’ şöyledir:
Merhamet eyle Ferîde kuluna sen şâhım

89

25/b "NÂ-TAMÂM BİR GAZEL"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Zülfüne dîvâne-veş bend oldı dil zencîrsiz
Dîde-i şehbâz ile sayd eyledin nahcîrsiz

Sînemi pür-yâre kıldı tîr-i müjgânın meded
Niyetin katl eylemek üftâdeni şemşîrsiz

90
"FERD"

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Mâtem itsem hecrinle ol adû eyler düğün
Başlasam bir derdimi takrîre tükenmez du gün

26/a Boş.

Bu sayfalar arasında üç parça kağıt var.

Birinci kağıt

91

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün

Gâzî-i Hâkân-ı A'zam Hazret-i Abdu'l-Hamîd
Cevher-i zâtıdır anın hâtem-i adline nigîn

Anın lütfı ile revnak buldı gül-zâr-ı cihân
Bâd-ı adliyle hemîşe gül-şen olur her zemîn

Her işi ilhâm-ı Rabbânî o şâh-ı akdesin
Kuvve-i kudsiye var zâtında bil hakke'l-yakîn

Kılmada erbâbına tefvîz mehâm-ı devletin
Asdikâ-yı bendegâna itmede hep kâm-bîn

Bahtiyâr itmekligiçün bu vilâyet halkını
Gönderüpdür bir vezîri kim anın re'yi metîn

Bâ-husûs ihsân idüp bu Kastamonı şehrini
Bir vezîr-i lâ-nazîri ki anın re'yi metîn

Tuhfe-i erkân-ı devletdür emîn-i saltanat
Hem enîs-i ma'deletdir zât-ı vâlâsı mekîn

Hâkipâ-yı devletinden şemm olur bî-gümân
Bû-yı lütf-ı merhamet çün nâfe-i âhû-yı çîn

Hânesin gönlüm gibi hem-dem idüp devrân benim
Neyleyim ta'mîre aslâ yok liyâkat hiç muîn

İkinci kağıt:

Bir tehî dest ü kasîr ü bî-vâyeyim âh kim
Vay eğer olmazsa bize lütf u ihsânın karîn

Gerçi devrândan teşekkî itdi Leylâ vü Şeref
Bencileyin görmemişdir dîde-i çarh-ı berîn

Bulmadım gerdûn-ı dûn devrinde aslâ kâm-ı dil
Eylerim beytü'l-hazende dâimâ âh ü enîn

Âsafâ rûşen-i zamîrâ ey hümâ-yı bî-hemtâ
Sensin ol destûr-ı ekrem ârif ü dânâ Fatîn

Kesb-i feyz eyler mübâhât eyleyüp hep âm ü hâs
Her ne câ olsa karargâhın eyâ zât-ı güzîn

Çeşme-i lütfundan eyler ebr tahsîl-i kerem
Bâb-ı ihsânın hemîşe âcize hısn-ı hasîn

Böyle mi eyler idim gülzâr-ı medhin dâverâ
Bülbül-i tab'ım eger çi olmasa idi hazîn

İtme itnâb-ı suhen ey dil-i âciz kıl duâ
Bir duâ kim ana âmîn-hân ola Cibrîl-i Emîn

Ömr ü ikbâl-i füzûnıla zâtını her du cihân
Sâye-i şâhîde mesrûr ide Rabbü'l-âlemîn

Kıl nigâh-ı lütfuna mazhar Ferîde ahkarı
Bâb-ı ihsânına gelmiş sürmede rû-yı cebîn

(Bu sayfanın sonundaki iki satır çok silik olduğundan okunamamaktadır.)

(Cemal Baharoğlu'ndaki evraklar arasında)

92
TÂRÎH-İ VELÂDET

Me fâ î lün/ me fâ î lün/ me fâ î lün/ me fâ î lün

…. Fahr-i âlem ol cenâb-ımahmidet-pîrâ
Olupdur Kastamonıda saâdet birle defter-dâr

Maârif-âşinâ bahr-i keremdir zât-ı vâlâsı
Yine ihsân kılmışdır Hak bir dür-i şâh-vâr

Zuhûr itdi melâhat havzasından bir gül-i zîbâ
N'ola handân olup bülbüller itse nağme-i tekrâr

Mübârek mâh-ı mevlidin beşinci güni yümniyle
Meh-i nev gibi ol hayrü'l-halef arz eyledi dîdâr

O bir dür-i girân mâye hasîb-i pâk gevherdir
Ola hıfz-ı Hüdâda pertev-efrâz-ı şeref her bâr

Peder mâder birâder hâherine ol nahl-i pâkîzin
Muammer eyle yâ Rab olalar izzete ber-hordâr

Didi hatîf Ferîde hâme-i cevherle yaz târîh
Kamer gibi tulû' itdi cihâna Yûsufî ruhsâr
1285

Üçüncü kağıt

Me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün/me fâ î lün

Esüp bâd-ı ecel bağın bahârın eyledi ifnâ
Bütün ehl-i kalem nazm-ı teessüf eylesün inşâ

Ferîd-i asr idi tab'-ı nezâhet-perveri ‚şi'ri
Safâ-yı rûh-bahş eylerdi her dil-i mürdeye gûyâ

Kadın iken Bâğ-ı İrem-i ma'nâda ricâli eyleyüp râcil
Dinildi zîr-i unvânında üstâd-ı suhen-pîrâ

Getürdüm çâr tekbîr eyledüm târîh-i tâm Tevfîk
Ferîde Hanımın olsun makâmı Cennet-i a'lâ

$$\begin{array}{r} 1317 \\ +\quad 4 \\ \hline 1321 \end{array}$$ sene (Hicrî)

Hâmiş:Bu târih Kastamonılı Sofu-zâde Tevfik Efendi tarafından yazılmışdır.Yazı da Sofu-zâdeTevfik Efendi'nin el yazısıdır.

İNDEKS

A

Abdulhamid 16,26,142
Abdulkerim Abdulkadiroğlu 5
Abdulmecid Han 68
Âb-ı engûr 33
Âb-ı hayât 130
Ahmed Muhtar Beyzâde 22
Ahsen-i takvîm 30,33
Âlem-i lâhût 17,91
Âl-i Osman 51
Ali Raif(Ferîde Hanım'ın Beyi) 3,4,15,20
Ali(Haydar-ı Kerrâr ,Sâkî-i Kevser, Şîr-i Hudâ,Murtaza) 6,18,19,37,38,46,89
Âl-iAbâ 38
Alişan Bey 12
Amasya 1
Anadolu 1,12
Ankâ 17,43,69
Ankara 1,5,9,12,14,22,
Ârif 33,34,62,64,95,97,102, 103,115,123,143
Aristo 51,57
Âsaf 37,38,46,89
Âsitân 8,43,68,76,83,91,110
Âşık 20,32,33,44,46,64,83, 86,97,99,104,124,129,138
Atabey 3,5,9,133,134
Âyet 31
Âyîne 44,99
Ayşe Hanım 8,15,63
Azmî Efendi 12,14,95
Azrâ 79

B

Bizans 1
Bolu 3,129
Batum 4
Bâkî 17,95
Bahâr 16,24,25,67,79,87,95,97, 115,129,136,146
Bakâ 29,33,49
Bû Ali 51
Berat (kandili) 59
Bâğ-ı İrem 63,146
Bâde 90,104
Badem 39
Baharzâde 2,12
Bezm 13,31,33,51,55,58,71, 77,80,81,90,95,98,101,104, 110,115,124,130,145
Bülbül 4,19,47,54,55,59, 78,79,84,85,89,91,97,104, 123,129,134,139,144,145

C
Candaroğulları 1
Câm 16,17,283118,32,33, 35,38,41,43,45,58,64,67,74, 75,77,78,79,80,83,87,88,89 ,91,92,94,99,103,104,109, 110,113,118,121,123,124, 128,130,136,137
Cem 55
Cemal Baharoğlu 3,12, 18,145,
Cemal Efandi(Şairenin oğlu) 14,23
Cemaleddin Aksarayî 2

Ç
Çâr Yâr 31
Çobanoğulları 1

D
Dîdâr 99,145
Diyarbakır 1
Doğu(Mecmua) 19,22,37
Dursun Kaya 22
Dünya 7,16,20,33,38,49

E
Ebu Bekir 46
Ebû Hanîfe 31
Ebû Mansur 31
Eflatun Cem Güney 12,22
Eflatun(Felatun) 37,51,55,62
Ehl-i Beyt 39
Elest bezmi 31
Erzurumlu Emrah 12,15,22, 33,34
Evc 32,111

F
Fâruk 7
Fâtih 1
Fatin(Tezkireci) 11,12,19,20,26,68,127,149
Fatma(Hz.Zehrâ) 37,38
Firavun 38
Fitnat 12,24,66
Fuzûlî 17

G
Gedâ 36,46,52,75
Gül 4,6,19,25,33,47,52,55, 60,63,84,89,91,95,98,102, 107,112,129,139,140,145

H
Hacı Bayram-ı Velî 9,133
Hadîs 101
Halvet 29,43,44,119
Halvetî 8,31,41,42,43
Hamdi Paşa 8,15,61,72
Hâme 11,52,60,65,67,105 115,145
Hamid Celal Bey 15

Hayrân 40,55,57,116
Hersek 1
Hıfzı Bey 16,96
Hızr 69,130
Hûrî 24,67,112
Hümâ 68,114,143
Hüseyin(Sultan-ı Şehîdân) 37,38,39

I

Isfahan(Sıfahan) 25

İ

İbn-i Mülcem 39
İbn-i Sînâ 55
İbn-i Zyad 37
İbnü'l-İshak Fevzî 14,27
İbrahim 30
İbrahim Şevkî Efendi 129
İksîr 62,109
İskender(Sikender) 51
İsmail Hakkı Uzunçarşılı 3,7,12,22
İstanbul(Dersaâdet) 1,2,4,5,7,10,11,13,16,22,23,121
İzzet Paşa 4

K

Kadr Gecesi 59,71
Kaf Dağı 43
Kandehâr 25
Karesi 1
Kârûn 107
Kastamonu 1,2,3,4,5,7,8,9,10,12,13,15,17,19,20,22,25,45,51,53,54,55,56,57,59,62,68,89,95,118,121,129,133,134,135,142,145,146
Kelîm 25
Kerbelâ 15,37,39
Kudûmiye 9,15,51,66
Kur'ân 2,3,31
Kutb 42,43,55,133
Külbe-i Ahzân 11,58,82
Küntü kenzi 30,44

L

Leylâ Hanım(Saz) 9,10,12,15,16,23,66,76
Leylâ 11,24,33,67,75,105
Leyla Ovalı 2
Lokmân 37

M

M:Arif(Arif Nihat Asya) 19
Maârif 19,26,27,52,66,115,128,136,145
Mâhir Efendi 16,95
Mahmud Kemal İnal 2,11,13
Mansur 88
Manzum mektup 9,130
Mâsivâ 43,97,95
Mazmûn 120

Mecnûn(Kays) 17,33,67,79, 86,93,105,111
Medhûş 40
Mehmed Ali Ayni Bey 10
Mehmed Reşid Paşa 8,15,57
Mehmed Süreyya 22
Mehmed Tahir(Bursalı) 22
Mehmed Zihni 22
Men arafe 41,99
Mersiye 2,4,7,15,37,39
Mervân 37,39
Meydânî 15,16,33,40
Mısr 93,125130,131
Midhat Paşa 5,6,7
Mir'ât 29,51,67,71,104,115
Muhammed (HzAhmed, ,Sultân-ı Peygamber,Resûl-i Ekrem, Mustafâ, Ahmed-i Muhtâr, Sultân,Resûl, Habîb-iKibriyâ) 29,30,31,35,36,37,40,46,71
Muhammediye 3
Mûsâ 101
Mustafa Eski 9,12,22
Mustafa İsen 1
Mübeccel Kızıltan 22
Müfessir Alaaddin (Sıdkî) 15,40,41
Müjgan Cunbur 22
Münâcât 23

N

Na't 15,32,35
Naime Zelal 22
Nasârâ 38
Nazîre3,9,15,16,19,23,32,76, 85,86,89,90,95,96,97,100, 101,110,118,139
Nedîm 17,25
Nef'î 95
Nemrud 38
Nîl 93,125
Niyazi Ünver 22
Nu'mân(Ebû Hanîfe 31
Nuh 30
Nûr 29,35,40,42,43,44,45, 50,59,66,93,110,118,134
Nûşirevân 70

O

Osman(Hz.) 46
Osmanlı 1,20,22

Ö

Ömer Faruk 6,46

P

Peyrev 76,96,97
Pîr 8,13,15,18,27,29,34,41, 42,43,44,68,69,72,76,119, 129,134,136,145,146

R

Refik Turan 1
Rahîme(Ferîde Hanım'ın annesi) 2,50
Râif Efendi(Muhasebe-i Vilâyet Kâtiplerinden) 24

Râşid (Bahar-zâde Hamâmî Mehmed) 2,3,7,15,24,27, 97,100,136
Ramâzâniye19,15,59,63,64
Refik Bey 9,135
Râif Bey (Şairenin torunu) 3,23
Rif'at 75
Râmiz 16,94
Râif Bey(Kitapçı) 23
Rüstem 32
Rıdvân 50,112
Rûz-ı elest 118

S

Said Bey(Hâfız) 16,115
Said Paşa,8,15,18,19,89
Sâmih Molla 16,18,19,89
Selçuklular 1
Senîh 25
Sırrı Paşa 8,9,15,23
Sırrı Bey 26
Sidre 68
Sivâ 29,33,115,118
Süleyman 6,101

Ş

Şabanı-ı Veli 8,15,31,41,43, 44,42, 68,69,76,88,119,129
Şarâb 29,33,77
Şehîd 15,37,39,75,88
Şem' 63,74,93,95,104,111, 118, 134,138
Şemsî Efendi 134
Şemsîzâde El Hac Mustafa Bey 133
Şeref Hanım 62,143
Şimr 38,39
Şîrîn 83,93
Şükrü Efendi 8

T

Tab' 9,13,26,51,55,57,67,76, 79,82,84,86,90,95,100,129, 132,139,144,146
Tahmis 15,16,33,39,40,74,83,93
Takrîz 15,24,25,27
Tarîk 29,31,34,42,43,72,119, 133,134
Tefsîr 11,24,46
Tegazzül 9
Tevfik(Sofuzâde Mehmed, Hâcezâde) 13,14,15,16,146
Tırnakçızâde Zîver Bey 13
Tiryâk 109
Trabzon 1
Tûbâ 68,112
Tuhfe-i Vehbî 2
Tûr 54,101
Tûtiyâ 35
Türk1,2,11,13,20,22

U

Ukbâ 29,33,38

V

Vahy-i reyyân 40
Vâmık 79
Vâsıf 16,140

Y

Yakup Ağa 13
Yehûd 38
Yezîd 37,38,39
Yûsuf 28,79,125,145

Z

Zeynep 24
Zü'l-fikâr 39
Züleyhâ 28,79,93

E K L E R

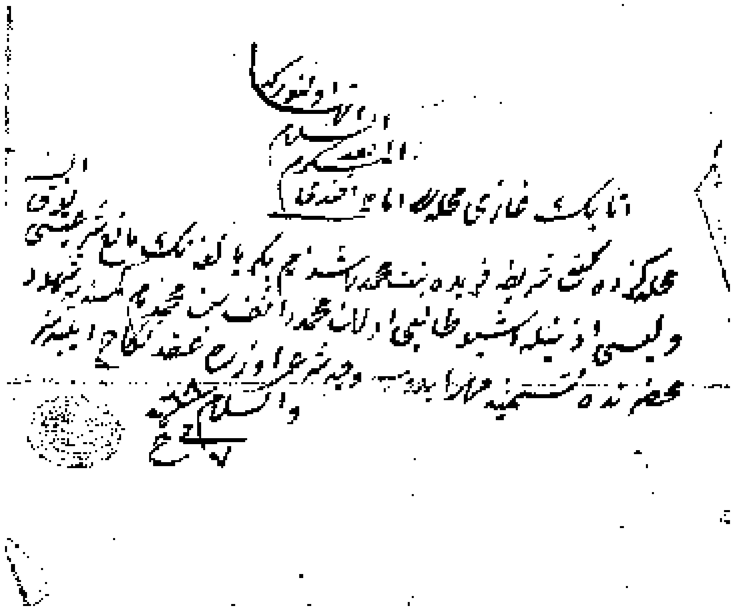

Raşid Efendi'nin kızı Feride Hanım'ın nikahının kıyılması ile ilgili olarak Atabey Camii İmamına hitaben yazdığı not

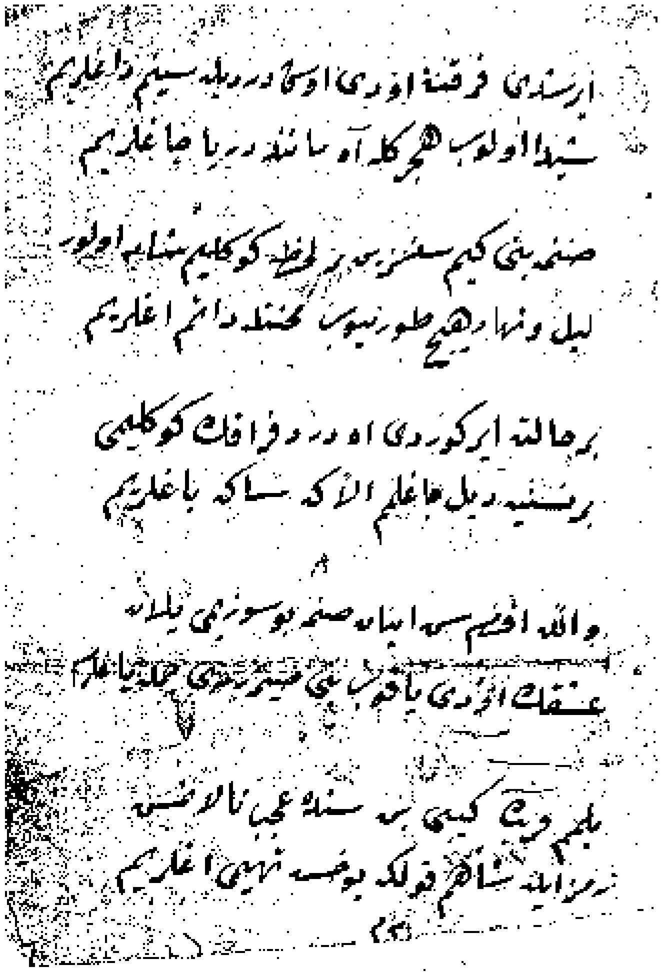

Feride Hanım'ın müsvedde hâlindeki bir şiiri

Baharzade Feride Hanım'ın Yakup Ağa Camii Minaresi yakınındaki mezarı

"Anadolu'da öyle bir kır çiçeği gördüm ki, kokusu beni mest etti. Bu kadın Kastamonu'da tanıdığım *Baharzâde Ferîde Hanım*'dır." O dar çevrede öylesine kültürlü bir kadının yetişmiş olması göğüs kabartıcıdır. O, benim görüşüme göre, Anadolu'nun sessiz bir tepesinde nefis kokusu ile bir vadiyi dolduran kır çiçeği gibidir."

Leyla Saz